

J. J. Niemus

1

LAISVOJI MINTIS

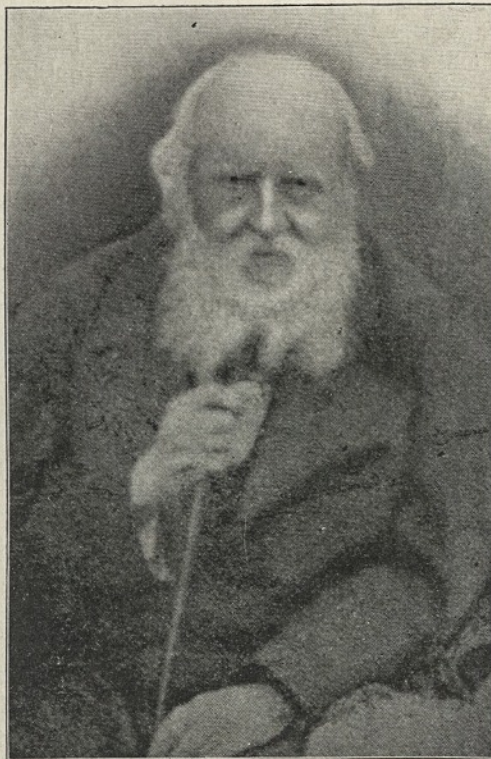
FREE THOUGHT.

Mėnesinis iliustruotas Mokslo ir Literatūros Laikraštis, leidžiamas Bendrovės "Laisvoji Mintis" Chicago, Ill. ir Scranton, Pa

All communications must be addressed to "Laisvoji Mintis", 3252 So. Halsted St., Chicago, Ill., or 1419 N. Main Ave., Scranton, Pa.

No. 24 Chicago, Ill. & Scranton, Pa., Vasario (February) mėn. 1912 m. III TOMAS
Entered as Second Class Matter July 29, 1910, at the Post Office at Chicago, Ill., under the Act of March 3, 1879 III-rd VOL.

Manager A. Olszewski, 3252 So. Halsted St., Chicago, Ill.

TOMAS NORBUTAS.
(pasak V. Šukevičiaus.)

Kaip dailininkas nukala stovylą,
Taip iš buičių, kad jas parodo jis,
Paveikslas Lietuvos garbės iškyla,
Ir uždega jaunimą viltimis.

Kaip vaidila, apsako jis žygius,
Narsių didvyrių žemės Gedimino.
Lyg giesmėmis masina karžygius,
Kad Lietuvos dar nieks nenumarino.

(J. B. S.)

Draugijos Lietuvoje, 100 metų atgal.

(Pasak P. Chmielovskio ir kitų).

Apšvietunija laikuose caro Aleksandro I galėjo vienyti draugijas ir laisvai platinti šviesą gyvu žodžiu. Tuo atžvilgiu liberalai turėjo persvarą, nesa buvo susiorganizavę į keletą draugijų.

Ant pirmos vietos reikia, be abejonės, padėti *Vilniaus universitatē*. Čion nešnekėsime, kiek toji įstaiga švietė jaunimą, kokius veikalus spaudoje išleido, tiktai kiek ji padirbėjo, kaip "mokslo draugija".

Išplėtojant trumpą paminėjimą "Apšvietimo Komisijos Ustavuose", 50-me punkte "visatinų nutarimų" sulig *Vilniaus universitatės*, patvirtintų caro Aleksandro I 18 d. gegužės 1803 m., pasakyta, kad kas mėnuo turi būti laikomas universitatėje "akademiškas posėdis", kuriame paprasti profesoriai drauge su garbės profesoriais, po vada rektorius, "padavinės nuomones apie veikalus, patyrimus, patėmijimus ir tyrinėjimus", įneštus rektorius ar kurio-nors sąnarių. Siekiu tų "akademiškųjų posėdžių" buvo "palengvinti ištobulinimą mokslų ir dailių, paplatinimas naudingų žinių, ypačiai tose skirtyse, kuriose universitatē yra apšvietimo centru". Pamasinimui sądalyvauti tuose dalykuose, ustavoje pridurta, kad tolygūs darbai "atkreipę ant savęs ypatingą vyresnybės atydą, kuri negaišaus už juos tinkamai pamokėti". 1808 m. pasiplatino skritulys dalyvautojų "akademiškuose posėdžiuose", įleidžiant juosna vienokiomis tiesomis ir nepaprastuosius profesorius. O 1813 m. perstatant Jonui Sniadeckiui, anuometiniam universitatės rektoriui, tie posėdziai tapo geriaus suorganizuoti, priėmus principą, kad iš eilės bus skaitomi referatai pagal mokslų ir katedrų atdalas, paminėtas universitatės etate. Tankiausia referatai skaitomi buvo lenkiškoje kalboje, o kadangi buvo daug profesorių svetimžemių, nemokančių gerai lenkiškai, buvo leista skaityti latiniškai ar francuziškai. Referatai budavo dviejų rūšių: vieni speciališkai, skirti tyrinėtojams, kiti papuliariškai platesnei publikai. Pastaruosius parinkdavo taip vad. "viešiemis posėdziams", kur sueidavo parinktinė publika, o kurie įvykdavo 2 kart į metus, beje uždarant mokslų kursą 30 d. birželio ir tąjį pradėdant 15 d. rugsėjo.

Žinoma, čion visi mokslai rasdavo paglamonėjimą: ir matematika ir gamtos mokslai, ir medicina ir filologija, ir istorija ir menas. Tie posėdziai budavo labai gairūs ir užimanti, tarp 1813 ir 1822 m.; eilė skaitytų referatų tame laikmetyje yra gana žymi ir visokeriopa; gana pasakius, kad tik 1813—1814 m. skaityta 11 referatų. Juose dažniausia dalyvavo: Jonas Sniadeckis, tai girdamas prakilnumą caro Aleksandro kaip atnaujintojo Lietuvoje vyriausios mokyklos, tai paminėdamas atmintį mirusių mokslinčių, tai kurstydamas

jaunuomenę atyduman ir gražun pasielgiman¹, Ernestas Grodek ir Juozapas Frank, kurių latiniškos disertacijos ar išeidavo atskiomis kningutėmis, ar išguldytos tilpdavo laikraščiuose, ar patekdavo į kningyno sandėlį. Visatinai imant, visuomenę užimanti referatai nepragaidavo: ar ištisi ar sutrumpinti jie tilpo *Vilniaus Dziennike*, ypačiai pradėdant nuo 1815 m.

Priegtam universitatē ragino inteligentus dirbti užsakydama "konkursus", ar tai kad apsodinus aptuštėjusios katedros, ar bent panudinus tyrinėti tuloje linkmėje, paskirdama tai lietai didesnes ar smulkesnes sumas, paaukautas įvairių, kartais neįvardytų, mokslo mecenasų.

Tokiu budu universitatē susitikdavo ne tik su mokytiniais, bet ir su žmonėmis, veikiančiais gyvenime; o ir pati savo eilėse turėdama vyrus, išauklėtus "apšviestojo šimtmečio" idejose ir tąsias remdama žodžiu bei darbu, tapo veikliu centru platinimui liberalizmo.

Iš šito šviesos židinio veikiai išsiskyrė "*Mediciniškoji Draugija*", kurios įsteigtoju ir siela buvo labai mokytas ir draugingas daktaras Juozapas Frank, universitatės profesorius. Toji draugija, įsteigta 1805 m., turėjo dvigubą siekį: moksliską ir labdaringą. Kaip mokslo įstaiga netuojau parodė savo veiklumą, nors posėdžiuose nesykį keliamos buvo speciališkos diskusijos. Tik 1818—1821 m. atskirai išleista du tomu mediciniškų raštų ("Pamiėtniki Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego"). Čion randasi darbai: Juozo Franko, Andriaus Sniadeckio, J. C. Bertrando, Jono Andriaus Lobenveino, Mik. Mianovskio, Aug. Becu, Jono Fr. Miškovskio, Jono Dirvianskio, Mot. Barankeyčiaus, Ant. Viccini, Mik. Gomolickio, Jok. Bernardo, Tado Hrečynos, Jono Volfango. Antram tomui išėjus iš spaudos, Farmaceutiškoji Mediciniškosios draugijos šaka ėmė leisti "Pamiėtnik farmaceutyczny wileński" perijodiškais sąsagais. 1820 ir 1821 m. atspausdinta 8 sąsagai, iš kurių pasidaro du storoku tomu. Čion rašė: Baltrus Gryzer, Jurgis Gutt, Mik. Macevyčius, Mik. Machnaner, Mot. Šulc, Karolis Vagner, Jonas Woelk, J. Volfang. O 1822 ir 1823 m. spaudoje išėjo taip pat 8 sąsagai po antrašu: "Pamiėtnik farmaceutyczny—chirurgiczny", kaip organas visos Mediciniškosios Draugijos.

Kaip labdariška įstaiga "Med. Draugija" atvirai veikė tiktai bėgyje 2 metų, bet ir taip trumpame laike Juozapo Franko rupestingumu mokėjo surinkti reikalingas lėšas, ypačiai su pagalba koncertų (beveik 3000 rubl.), apveizėjimui gyduolėmis ir daktariška pagalba bent 880 ligonių².

Kada 1807 m. *Vilniaus vyskupas* Jonas Kossakovskis įsteigė "*Labdarybos Draugija*" *Vilniuje*, tai labdariškiejie užsiėmimai "Med. Draugijos" susiliejo

¹ Tie pranešimai surinkti 4-riuosna tomuosna: "Pisma rozmaite".

² Slg. "Mowa" Jono Korvino Kossakovskio, 1808 m., *Vilniuje*.

su veiklumu tos naujos įstaigos, kurios siekiu buvo suteikti pagalbą jaib-kokia liga sergantiems (bėdinieji buvo gydomi dykai), skiepyti rauplės vaikams bėdinųjų ir t. t. Toji "Labdarybos Draugija", užtvirtinta caro Aleksandro 1818 m. ir sudrutina suma 10.00 rublių, be šito šiekio, turėjo dar platesnes drauginės užduotis. Anot įstatų, viena pirmo skyriaus pareigų buvo "apsvarstymas budų, kaip palengvinus mažamečiams išauklėjimą, o priaugantiems mokslą ukio ar remeslo"; o vyriausiu antro skyriaus siekiu buvo "taikymas susibarusių, ypačiai šeimynose, patarmė ir pagalba įsipainiojusiems į bylas, prispaustiems persvaru ar neįgalintiems, dėlei bėdinumo, paremti savo tiesas ir savatį³.

Prie "Labdarybos Draugijos" prigulėjo kiltos ypotos iš didikų, šlėktos, kuningijos ir miesčionijos: Ad. Čartoryskis, Fr. Sapiega, Al. Tiškevyčius, Ign. Tyzenhaus, Pliateriai, Kossakovskiai, Ad. Chreptavičius, Jonas Sniadeckis, Jonas Crodźko, St. Soltanas, Jonas Rudamina, mėtropolitas Siestrzencevičius, vyskupas Kundzičius, Giecas, Gutt, Gryzer, Šulc ir t. t. Moterijų 1818 m. buvo tik 5: gr. Brzostovskienė, Liudvika Kosakovskienė, Rudaminienė, Katrė Strutynskienė ir Tiškevyčienė. Visų-gi sąnarių, aukas mokančių 1818 m., buvo 82.

Siekis apšvietimo bėdinųjų įgijo jai ne paramą, tai bent paaiškinimą, kada tam tikras "Labdarybos Draugijos" komitėtas užsiėmė bėgyje 5 metų išleidinėjimu: "Dzieje dobroczynności krajowej i zagranicznej". Tas laikraštis turėjo "surasti šalyje labdaringas sistemas ir įstaigas", o įėmimą, kokio tikėtasi, nuo prenumeratos, žadėjo apversti laban Draugijos "Namo bėdiniems". Rods toji viltis apgavo, nesa po 3 metų pasirodė, kad apmokėjus lėšas pasiliko izde 14.52 rubl., o dar po 2 metų asirado nepriteklus 110 rubl., kurį tikėjosi uždengsiai išpardavimu kompletų viso leidinio; vis-gi laikraštis turėjo savo svarbą, ypačiai pajudinamas reikalą apšvietimo liaudies, ir sukraudamas medžiagą istorijai labdaringų įstaigų Lenkijoje.

Ant paveizdos "Labdarybos Draugijos" Vilniuje įsteigta tolygios įstaigos ir kituose miestuose, kaip kur su pobudžiu šelpti besimokinančią jaunuomenę. Tarp kitų Vinnicoje (Podolijoje) prie gimnazijos atsirado 1816 m., užmanius gimnazijos daktarui Ad. Chądzyńskiui, "Labdarybos draugija bėdiniems sergantiems mokintiniams", kurios sąnariais buvo mokytojai ir mokintiniai; ji samdė chirurgą, davinėjo gyduoles ir t. t.

Pačiame Vilniuje įsteigta tapo 1821 m. "Draugija rėminimui nepasiturinčių universitatės mokintinių". Jos įsteigtojai universitatės sąnariai, advokatai ir Vilniaus ukėsai; tarp kitų: Mik. Malinovskis, Jonas Volfgang, Kaz. Kantrimas, Leonas Barauskas, Ig. Lagievnickis, Ignas ir Mikolas Balinskiai, Jonas Giečevyčius, Jonas Šantyrus, Mik. Dmochovskis.—Šimas Malevskis, anuometinis universitatės rektorius, įstatus užgyrė, ir po 4

mėnesių draugija turėjo 414 sąnarių. Be patikrinimo pietų ir vakarienės kelioms dešimtims studentų, draugija užvėdė "šventadieninę mokyklą", kur 8 remesnkai (1821 m.) gavo pradinį pamokymą.

Atskirai nuo universitatės dar išdygo dvi draugiji platinimui apšvietos, nors kitokioje pakraipoje, beje Biblijos draugija ir Typografijos draugija.

Jau 1813 m. Vilniuje stengėsi prirengti mintis prie pastangų, kokias turi *Biblijos draugija*, beplatinanti bibliją už labai žemą kainą, kad daugumą žmonių pamasinus ją skaityti. Sėdene tokių draugijų buvo ir tebėra Anglija; bet jau buvo jos ir šiaip Europoje; Peterburge nuo 1812 m. pirmsėdžiu "maskolių bibliškos draugijos" buvo kniazius Al. Golicynas. Apie tą draugiją kalba kningutė, išleista Vilniuje 1813 m.: "Apie bibliškas draugijas ir jų įsteigimą". Į du metų vėliaus išaina kita, tur-but Peterburge: "Apie biblišką draugiją, ypačiai Rossijoje, apie siekį maskolių bibl. draugijos ir kaip tasai atsiekus". Kas nebuk, Vilniuje užsimezgė bibliška draugija 1816 m.; jos "direktoriumi" buvo Jokubas Nikolai, konsistorijos dumčius, pamokslininkas evangėlijos bažnyčios Vilniuje. Ant. Marcinovskis, kaipo komiteto raštininkas, išleidė geriaus parašytą kningutę: "apie siekį maskolių bibl. draugijos ir įrankius jo atsiekimui" (1816 m.).

Vienlaik, nesa 1816 m., išėjo Gardine kningelė, bene Igno Em. Lashnickio parašyta: "Apie bibl. draugiją zinia dvarponio Gardino rėd.", pakvietimas užsirašyti draugijos sąnariais. Autorius šnekina dvarponius vardan "Gardino skyriaus", žodžiais bibliškumu atsiduodančiais, kad nebutų kaip "cisternos be vandens ir debesiai sukurio vejami, kuriems tamsos debesys esti užlaikytas". Akyvas yra atrodinėjimas svarbos užduočių bibliškos draugijos. "Pabaiga XVIII metašimčio—čion skaitome,—kurs atvirai ir slaptai visomis pajėgomis stengėsi pargriauti amžinas ir šventas teisybes, priverstas šiandien matyti su gėda, kad jo įtekmė veikalai, didesni ir žymių išlaidų reikalaujanti, taip tapo išgraibstyti, jog pirklyboje neįgalima jų rasti, o jų perspaušdinimo jokia privatiška ypata nesiuma: tame persitikrinę tuli ukėsai; apsvartę, kaip ganėdinus buvo praeinanti, kad jo užmanymai gėdingi ir nelabi, kad su nusipakariniu turi atgrįžti ten, iš kur pradėjo, o ir nenoromis nusilenkti prieš teisybę ir šventąjį Mokslą. Francija, kuri pirmoji davė paveizdą perdėto sugedimo, kuri pirmoji šventvagiška ranka užsimojo ant krikščioniškos tikybos, kuri pasiutime, be galo, nesigėdino nesenai dar pasileidusioms moterims ant Išganytojo ir Dievo aukurų atidavinėti stabmeldišką garbę; toji Francija, perėjusi gadynę savo netikystės, pažymėtą visokiomis pralošomis ir nelaimėmis, šiandien kreipiasi prie išpažinimo ir pagerbimo evangėlišių teisybių. "Bet tokių jeibių pas mus nebuvo; todėl autorius taip prakalba: "Visad tikinti lenkų tauta savęs nesutepė jokia bedievyste; ypatingai jūs, Gardino rėdybos dvarponiai, užlaikėte ir užlaikote pri-

³ "Ustawy wileńskiego Tow. dobroczynności", Wilno, 1817.

gulinčią jusų prabočių religijai paguodone; todėl viskas liepia linkėti, kad šitame pakvietime į taip svarbų darbą įsteigimo Bibl. Draugijos nesiduosite save pralenkti; dalelę savų jėgimų ir atliekamų valandų pašvesite Tam, nuo kurio viską esate gavę”.

Iš kitos kningutės atsizīnome apie draugijos organizaciją, kuri be abejonės buvo visur vienokia. Gardino draugija buvo moskoliškosios “skyriumi”. Sąnariais galėjo būti krikščionys be skirtumo tikybos, iš savo dėkos duodanti niekuomi neaprubežiuotas aukas. Visatinantė susirinkime sąnariai išrenka komitētą, susidedantį iš vieno ar dviejų vice-prezidentų, iš šešių ar aštuonių direktorių, iš vieno išdininko, ir dviejų raštininkų. Kompletas komitėto susideda mažiausia iš 3 direktorių ir raštininko. Vyriausiu komitėto rūpesčiu buvo dālinimas ir pardavinėjimas biblijos tokiose kalbose, kokiomis gyventojai ant vietos kalba. Reikalaujamus egzempliorius suteikia “už menkutę kainą” Peterburgo komitetas. Komitetas renkasi kas mėnuo ar tankiausiai, jaigu reikalas būtų. Kasmet sausio pradžioje įvyksta visatinas susirinkimas. Atskaitos siunčiama Peterburgo komitetui.

Vyriausiu kurstytoju steigti bibliškas draugijas Lietuvoje buvo Pinkertonas, maskolių draugijos sąnarys, kurs nuo vyriausio prezidento, kniaziaus Golicyno, rugpjutyje 1816 m., gavo laiškus, karštai jį prišulančius gubernatoriams. Gelbint vietiniems šalininkams, įsteigė draugijas keliuose miestuose. Neturime medžiagos kaslink veiklumo tų draugijų. Pirmas *viešas* posėdis Vilniškės draugijos, esančios po globa gubernatoriaus Rimskij-Korsakovo, įvyko tik 1819 m., iš ko atskaitą duoda atskira brošūra. Iš atskaitos antro posėdžio, pradžioje 1821 m., išgirstame, kad vienu iš sąnarių buvo žinomasai universitatės profesorius, Augustas Becu.

Kiek žinome, nė Vilniuje, nė kitur Lietuvoje ir Rosijoje lėšomis bibliškos draugijos netapo išleista nė visa biblija, nė jos dalys. Egzempliorius suteikė Peterburgo komitetas. Spausdinosi Peterburge ar Maskvoje. Naujasai Testamentas išėjo 3 kart (Peterburge 1815, Maskvoje 1819 ir 1821 m.); visa-gi biblija Vuikos perguldyme išėjo sykį Moskvoje, 1822 m.

“Skyriai” užsiminėjo tik propaganda. Į tą propagandą, vyriausiai protestonų vedamą, o remiamą tulų svietiškojo mokslo atstovų, katalikų kuningija nemielai težiūrėjo, ir talkininkus rasdavo neviename svietiškame mokslinčiuje, kaip ana Jone Sniadeckyje, kurs, gal-but dėl kitokių negu kuningai priežasčių, nesiulė skaitymo biblijos. Vos pradėjus platinti bibl. draugijos Lietuvoje išėjo perguldyme laiškas Fenelon'o apie skaitymą šv. rašto ir tai kelis syk (sutrumpintas net Vilniaus *Dziennike*), ir veikia po įsteigimo komitėto Vilniuje Andrius Pohl, garsus pamokslininkas misionierius, apskelbė prieš Draugiją “Rašinį, ar leista visiems be skirtumo skaityti kningas šv. rašto šalies kalbose spausdintas” (Vilniuje, 1817). Priegtam čion

priminsime prasimanymus ant bibl. Draugijos kun. Karolio Surovieckio.

Tačiaus buvo ir katalikų kuningų, kurie ne tik nieko neturėjo prieš bibl. draugijas, bet dar jas rēmė. Ir taip: Kamienieco vyskupas Pranas Borgias Mackevyčius laikė kalbą “atidarant biblišką komitētą 30 d. rugpjūčio 1814 m. Kamieniece Podolijos” (ten spausdinta, š. 26). Baltstogės archidiakonas, Kijevo kanonikas, Kaz. Kubešovskis, taip-gi laikė kalbą atidarant biblišką komitētą Baltstogėje, 18 d. sausio 1817 m.” (tenpat spaudinta). Teologijos daktaras, trinitorius, Inocentas Severinas Krzyškovskis, rašo plačią ir nuodugnią disertaciją, kurioje atsišaukia ant kun. Leonardo van Essa (“Apie naudą ir reikalingumą skaitymo šv. Rašto”. Vilniuje 1819 m.) ir pats atrodinėja, kad už skaitymą biblijos “dabar stoja visi katalikų religijos profesoriai ir mokytojai akademijos vokiečių, francuzų ir kitų”. Apleidimas skaitymo biblijos atvedė, anot autoriaus, “prie visokių ir stambių paklydimų, kurie vieton Dieviško apreiškimo stojo ir iš pačių padavimų žmonių bemokšlių ar blogai pamokytų ištekėjo; tai liudyja nesuskaitomos jau religiškos kningos katalikiškų autorių, kuriomis užverstos labiaus dvasiškos bibliotekos ir namai silpnesnių ištikimųjų; ir taip tais naujais netikrais šaltiniais religijos ir tolygiais mokslais daugelis sutingusių jieškojime teisybės, todėl bemokšlių kuningų, tapo išstatyta katalikų religija paniekinimui mokytesnių svietiškių žmonių; kurie mano, kad ant taip silpnų ir melagingų principų paremta yra visa religija; apgauliojimui vėl kitų, o pasityčiojimui svetimų tikėjimų...” Žinoma, kun. Krzyškovskis giria biblišką Draugiją ir gailistauja, kad siekis jos “sutinka mūsų šalyje tik katalikų religijoje drutą tvenkinį, kad daugelis išpažintųjų, o daugiau dvasiškių ypatų ir net mokytų teologų, dėlei tulos prietaringos baimės ir ypatingo nepasitikėjimo, peikia kaip kenksmingą ir atmeta šalin kaip netikusią”. Taip kalbėjo kuningas trinitorius, o jo rašinį perskaitė kaip cenzoriai ir “viską su didžiausia nauda skaitytojams vertu atspausdinti pripažino” teologijos daktarai: Maemrt Herburtt, Ant. Zyškovskis ir Tadas Majeviskis.

“*Typografiškosios Draugijos*” užmanytoju buvo žinomas rašytojas ir drukorius Antanas Marcinovskis. Iš pradžių manyta spekuliuoti, beje išleidžiant naudingas kningas atgauti įdėtąjį kapitalą su pelnu ir taip savo buvį paremti ant druto pagrindo: pardavinėti kningas pigiai ir tokiu budu masinti žmones prie skaitymo. Bet kad veikia prisidėjo prie Draugijos “ukėsai pirmo šalyje ženklumo, nuopelnų ir vertingumo”, kurie nė nenorėjo pelnų nuo 100-rublinių akcijų, “kas jiems menkos vertės išlaidomis tebuvo”—nutarta nežiūrėti į pelną, apskelbti naudingas kningas ir pardavinėti jas pigių pigiausiai, nors pardavimas nė lėšų nesugrąžintų⁴. Štai kaip Draugija apipiešia savo užduotį: “Kada ilgas

⁴ Vilniaus “Tygodnik”, 1819, t. VII, p. 225—236.

musų šalyje patyrimas pertikrino, kad stoka turtingų ypatų, kurios galėtų ir norėtų žymų kapitalą padėti pakylėjimui kniginės pramonės, yra didelė kliūčia pasiplatinimui skaitymo; kada todėl knigos, spausdintos lėšomis privatiškų ypatų, negalinčių panešti didelius iškaščius, per augšta prekė atstumia pirkėjus, o tuomi bėdinesnei kliasei atima progą įgyti šviesą; o senesni tam šalies reikalui, sumetė tulą sumą ir užmezgė Vilnius mieste draugiją, vardu Typografiškoji”.

Pirmas posėdis besiorganizuojančios draugijos laikytas tapo 20 d. balandžio 1818 m., o 4 d. gegužio surašytas “pasigalvojimo dokumentas” ir pasirašyta po juomi, su persarga, kad draugija gali iškrikti tik nubėgus 10 metų, “jaigu taip dauguma nuomonių nutars”. Sąnarių-įsteigtojų, susirinko 58—vis tai Lietuvos didikai,—o kadangi vienas iš jų (kuningaikštis Ad. Čartoryskis) turėjo 2 akcijį, tai pradinis kapitalas išnešė 5900 rublių. Sako, vėliaus dar padidėjo skaitlius “kompanistų”. Draugijos vyresninku buvo Mikolas Oginskis; vice-prez.—gr. Ad. Chreptavyčius; raštininku—Mikolas Balinskis. “Visatinas susirinkimas”, kasmet laikomas tarp 15 d. balandžio ir 15 d. gegužio (laike Vilniškių kontraktų), klausėsi atskaitų ir rorkundų, perkračinėjo projektus dėlei spausdintinų veikalų, jų lėšų, priiminėjo naujus sąnarius, rinko urėdininkus. Turtų apvarta buvo rankose 5 “direktorių”, kurie paprastus susirinkimus laikė 2 kart į mėnesį, o nepaprastus—sulyg reikalo. Direktoriai svarsto projektus perstatytinus “visatinamjam susirinkimui”, o

tam patvirtinus, įvykina juos per komisantus, redaktorius, drukorius ir knigininkus.

Direkcijos dušia buvo užmanytojas draugijos—Antanas Marcinovskis. Pirmą jo rūpesčiu buvo pakylėjimas Vilniaus *Dzienniko*, kurs nuo 1818 m. atiteko jo vadystai. Stropiaus redaguojamas, vos tik lešas gražino. Lėšomis Typogr. Draugijos jis ėjo tik iki galui 1821 m. Toliaus Draugija išleidė “Baikas” Krasickio po auksiną, o potam visus to milžino iš “apšvietimo gadynės” veikalus dešimtyje tomų, labai pigioje kainoje. Bet ir tie leidiniai neatnešė pelno, nesa 1852 m. knigininkas Zavadzkiis liepė naujus antrašus atspausdinti, kad atsikračius nuo užsigulėjusio pardavinio! Toliaus Draugija išleidė “Piešni nabožne” Karpińskio ir kitų; o 1821 m. prisitarnavo elementariškam apšvietimui, išleizdama gerai sumanytą veikalėlį Jono Shodžkos “Pan Jan ze Świsłoczy kramarz wędrujący”. Perguldė jį 1823 m. lietuviškon kalbon kun. Juozas Rupeika, o 1825 m. išėjo antras leidimas originalo, bet jau ne lėšomis Typogr. Draugijos, o tik knigininko Juozo Zavadzkiio, vieno iš Draugijos sąnarių. Taigi neilgai, nors naudingai, teveikė Typografiškoji Draugija.

Be tų draugijų buvo dar kiti dvi, kurių siekiu buvo veiksmas prieš prietarus, burtus, apjakimą tikėjime, persvarą vienos kliasės ant kitos, visokią priespaudą, pažeminimą: Draugija Laisvųjų Muliorių ir Draugija Šaldrų (Šubravcų). Apie jiedvi pašnekėsime kitu kartu.

J. Šl.

Vygriai

Kaip teista Francisco Ferrer.

Sukankant dviem metam, kaip žuvo žmonių švietėjas, Francisco Ferrer, manau nebusią prošalį bent paminėti, kaip klerikališkoji Hispanijos valdžia be jokių pasiaiškinimų ir paaiškinimų iš neteisingai priimtųjų prasikaltimų nuzudė vieną prakilniausių žmonių. Šiame straipsnelyje nenoriu detališkai nurodinėti faktų, kaip apskundimas buvo neteisingas, todėl atkartosiu čia bent kaikuriuos nurodymus, kokie buvo paduoti Hispanijos parlamente, ir tie nurodymai vergiai begali būti melagingi, pramanyti.

Diskusija apie neteisingumą apkaltinimo nuzudytojo Francisco Ferrero surengė net krizį Hispanijos ministerių gabinete, nesa ministerių pirmininkas Canalejas negana aštriai atmušė republikoniškai-socialistiškų atstovų užsipuolimus, atkreiptus prieš piktdariškąjį teismą, pasmerkusį mirčiop Francisco Ferrerą. Tačiau Hispanijos karalius, Alfonsas, nors ir pilnai atsidavęs kuningijos įtekmei, šiuo sykiu neturėjo gana drąsos griebties absoliutizmo ir atstatyti nuo premerio vietos Canalejų, kurio Vatikanas labai nekenčia.

Republikonų partijos atstovai parlamente, apkaltinant Ferrero nuzudymo klausimą, aštriai pasmerkė klerikališkąją valdžią ir taktiką buvusio ministerių pirmininko Maurero, bet smarkiausia sukritikavo socialistas atstovas Iglesias, išrodęs, kokią baisią piktdarystę padarė valdžia, pasmerkdama mirčiop, sulig kuningijos reikalavimo, žmonių švietėją, Fr. Ferrerą. Jisai išrodė, kaip apskundimas nagrinėta su negirdėtu pasikarščiavimu. Karės lauko teismas Ferrero apkaltinimą pastatė ant labai netikrų, stačiai pramanytų prirodymų. Pavyzdžiui, vienas liudininkų pasakė, kad „*jam rodosi (!) matęs Ferrerą laike „kruvinosios savaitės Barcelonoj*“,—pastebėdamas, kad jis Ferrerą pažįstąs vien iš fotografijos, nes niekad su juo nebuvo suėjęs! Kiti du raitelijos kareiviai sakė matę Ferrerą į du mėnesiu po kruvinojo sukylimo Barcelonoj, ant vieno Barcelonos plečių, beskaitantį plakatą; jiedu pažinusių jį iš mėlino aprėdalo ir šiaudinės skrybėlės, bet jo veido... nemačiusiu! Svarbiausias liudininkas buvo barzdaskučio pagelbininkas, 22 metų amžiaus vaikinas, Domenech'o, kuris pasakojo, buk kalbėjosi su Ferreru „Progresso“ redakcijoje, Darbininkiškos gildos skyriuje, kur Ferreras jam pasakojęs apie butinumą inkurti liglaikinę revoliucijinę valdybą. Bet šis pastarasis liudininkas, kurio liudijimu pasiremta nuteisiant mirčiop Señorą Ferrerą, tuojaus po sušaudymo Ferrero paspruko į Pietinę Ameriką...

Kas davė jam pinigų kelionei ir kodėl slapta ir staiga dingo tas liudytojas—ateitis teparodys. Šiandien tai yra vien mįslė. Tačiau šį klausimą užtektinai apšviečia išpažinimas valsčiaus tarybos sekretoriaus iš Premia de Mar miestelio; apreiškusio, jog patvirtino Domenech'o liudijimą teisme dėl to, kad buvo pri-

verstas pasielgti taip, nors tai buvo priešinga jo sąžinei!

Tokiais tai kaltės prirodymais pasiremta, kad apkaltintus Ferrerą, kaipo kruvinų sukylimų kurstytoją, ir pasmerkus jį mirčiop.

Šventosios Inkvizicijos barbariškumas jaušte jaučiamas visoj toj kariško teismo proceduroj. Apskundimo aktas apima 1200 spausdintų puslapių. Ir visą tą aktą karės teismas išstudijavęs per 8 valandas. Argi neaišku, kad čia tik besiskubinta nuzudyti kenksmingas dvasiškijai žmogus, ir visai nemanyta prirodinėti jo prasikaltimo. Pats Barcelonos civiliškas gubernatorius Ossorio Gallardo, savo išleistojo kningelėj „Liudytojaus išpažinimas“, sako, kad Ferreras užsipelnė kalėjimo bausmės sulig minimų liudijimų, tuo tarpu karės lauko teismas ir katalikiškoji kamarilė nusprendė Ferrerui mirtį!

Ferreras suimta ir įmesta kalėjiman, neduodant jam nė progos pasiteisinti ar pasiaiškinti. Apskundimo aktas atskaityta jam kalėjime. Skaityta per 10 valandų. Po perskaitymo reikalauta prirodyt savo nekaltybę, sumušant faktais apkaltinimus. Neišklaudyta Ferrero liudytojų, kurie galėjo prirodyt visųbjauriausių melą užmetimuose Ferrerui kaltės, ir darodyti, kad atsiliekant kruvinam sukylimui Barcelonoj, Ferrero visai Hispanijoje nebūta.

Taip teisė klerikališkoji gauja viso civilizuoto pasaulio gerbiamąjį, šviesos mylėtoją. Argi toks teismas nešaukia teisingo atmonijimo? J. B. Smelstorius.

Tolstojus ir Rossijos cenzura.

Laikraštyje „Russkija Viedomosti“ V. Rozenbergas straipsnyje, pašvęstame Tolstoj'aus paminėjimui, priveda tulus faktus parodymui, kaip savu laiku Rossijos cenzura persekiojusi įžymiausių šios gadynės rašytoją.

„1890 m. buvo įsakyta laikraščiams ir žurnalams paliauti polemikas dėlei gr. L. N. Tolstoj'aus „Kreicero Sonatos“. 1892 m. uždrausta „perspausdinti iš 'Daily Telegraph' ir iš laikraščio 'Moskovskija Viedomosti' (No. 22) gr. L. N. Tolstoj'aus laiškas“. 1894m. apskelbta įsakymas: „Neperspausdinėti, ištisai ar ištraukomis, iš užsieninių laikraščių jokių žinių apie gr. L. N. Tolstoj'ų, jo veikalus ar privatinį gyvenimą“. 1898 m. įsakyta laikraščiams „netalpinti straipsnių ir žinių apie 'laukiamą gr. L. N. Tolstoj'aus jubilėjų“. 1901 m. buvo ypatingai daug cirkuliarų apie Tolstoj'ų,

24 d. vasario įsakyma necenzuruojamųjų laikraščių redakcijoms: „netalpinti jokių straipsnių, kuriuose būtų svarstomi sprendimai švenčiausiojo sinodo, įvykę 20-22 dieną vasario, sulig atskyrimo gr. L. N. Tolstojaus nuo bažnyčios“. Už kelių dienų, kovo mėnesyje, uždrausta talpinti „telegramos ir žinios apie išreiškiamą sąjaušmą iškeiktamjam gr. L. N. Tolstojui“. Birželio mėnesyje uždrausta perspausdinti iš „Misijonierių Apžvalgos“ (Missionerskoje Obozrienije) straipsnį: „Naujoji gr. L. N. Tolstojaus išpažintis“, kur patilpo jo „Atsakymas švenčiausiamjam sinodui“,—tas pats atsakymas, kurį spausdinti ir dabar dar pavelijama tikrai Skvorcovui, paminėtosios „Misijonierių Apžvalgos“ redaktoriui. Rugsėjo mėnesyje užginta rašyti apie persikraustymą gr. L. N. Tolstojaus į pietus ir apie pasveikinimus, siunčiamus rašytojui jo garbintojų“. Rugsėjuje vėl išdygo cirkuliaras: „neperspausdinti iš N246 „Peterburgo Laikraščio“ (Peterburgskaja Gazeta) žinių apie gr. L. N. Tolstojaus kelionę į Krimą“. Visą tą eilę cirkuliarų, kuriuos taip uoliai skelbė Rossijos cenzura prieš Tolstojų, apvainikavo garsus cirkuliaras, apskelbtas 29 d., sausio, 1902 m.: „Kadangi galima tikėtis, kad gr. L. N. Tolstojų neužilgio ištiks mirtis, ir tuokart nebebus kliučių talpinti straipsnius, pašvęstus aprašymui jo gyvatos ir literatiškų darbų, vidurinių dalykų ministeris pripažino butinai reikalingu esant, kad įsakymas (paminėjama cirkuliaras apie atskyrimą nuo bažnyčios) liktųsi spėkoje ir visuose straipsniuose apie gr. L. N. Tolstojų būtų užlaikomas butinas objektyvumas ir atsargumas“.

„Ar budavo perzengiami tie cirkuliarai? Žinoma, budavo. Spauda prie pirmutinės progos stengdavosi juos užmiršti. Taip gegužyje 1898 m. buvo uždrausta rašyti apie „busimąjį L. N. Tolstojaus jubilėjų“, o rugsėjutyje, kuomet įvyko tas jubilėjus,—didžiojo rašytojo 70 metų amžiaus,—„Russkija Viedomosti“ patalpino I. N. Ignatovo ir V. E. Jakuškino straipsnius. Tas pats atsitikdavo ir anksčiau ir vėliau: 90-tuose metuose nesykį budavo liepiama „pertraukti polemikas“ apie Tolstojų, arba nerašyti apie jo veikalus ir gyvatą; visgi laikraštyje pasirodydavo apie Tolstojų straipsniai Gliebo Uspienskio, Michailovskio, Bielogolovo, pasirodydavo ir paties Tolstojaus straipsniai, pasirodydavo net taip vadinamame „baudžiamosios“ cenzūros perijode po trečiam persergėjimui. Matoma, tų laikų vidurinės politikos vadovai negalėjo tinkamai įkūnyti savo įsakymus sulig didžiojo rašytojo ir nors laikinai persitikrindavo, kad *negalima užtylėti apie Tolstojų*. Bet užtat tokias cenzūros silpnybės ar tečiaus apsileidimo valandas sekdavo įtempto persekiojimo akcijos net vien už paminėjimą L. N. Tolstojaus vardo spaudoje: rašyta nauji cirkuliarai, garsinta nauji cenzūros žiaurus įstatai, bausmių buvo galybė. Ir net po 1905 m., po tam, kaip buvo apskelbta spaudos laisvė, kuomet nauji didžiojo rašytojo straipsniai

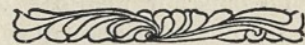
pasirodydavo antsyk daugelyje išleidimų, sąlygos jo veikalams spausdinti nedaug tepasigerino.“

V. D. Bonč-Brujevič, Tolstojaus draugystės muzejaus sekretorius, surinko gana įdomias statistiškas žinias apie atsinešimą cenzūros į L. N. Tolstojaus raštus. Tos žinios apima laiką tikrai nuo 1906 iki 1911 metų.

„Pasirodo, kad nuo 1906 m. 46 sykius buvo konriskuoti L. N. Tolstojaus raštai trijose kalbose (rusų, mažarusių ir latvių); rusų kalboje išleistų—konfiskuota 41 kartą, latvių kalba—4 kartus ir mažarusių—1 kartą.

Viso konfiskuota 42 įvairūs L. N. Tolstojaus veikalai, (tulose konfiskuotose kningelėse tilpo po ketetą straipsnių). Iš jų daugiau negu vieną kartą konfiskuota šitie veikalai: „Krug čtenija“ (skaitymo ratas) 4—kartus; „Soldatskaja Pamiatka“ (Kareivio atmintinė)—3 kartus; „Gdie vichod“ (kur išėjimas); „Jedinoje na potrebu“ (vieno tereikia); „Oficerskaja pamiatka“ (oficiero atmintinė); „Neuželi eto tak nado“ (Nejau taip reikia); „O značeniži russkoji revoliuciji“ (apie rusų revoliucijos reikšmę); „Patriotizm i pravitelstvo“ (patrijotizmas ir valstybė); „Odumaites“ (apsimįskyt)—po du kartu, kitos—po vieną. Daugiausia konfiskuota veikalų, išleistų Rossijoje 1906 ir 1907 metuose“.

(Versta „Laisvajai Minčiai“).

Dr. Leo Jacobi,

Lyties dora seniaus, dabar ir toliaus.

III.

Gryžkime dabar nuo barbariškosios praeities ir pusiau civilizuotos dabarties prie apkalbėjimo laukiamosios ateities. Ar dabartiniam doros taisyklai lemta likti ant visados? Ar mes pasmerkti vis gyventi dvigubo masto šešėlyje su paleistuvystės šunvočia kaipo atsargos atvadu, ar gal mes drysime pasižiūrėti į ateinaną tvarką, kuri nepurtis mūsų lygybės jausmų, mūsų užuojautų ir mūsų proto? Ar Tesejus ateina mus nuo Minotauro išgelbėti? Ar naujos drauginės įvalkos kyla ir trunijančias pakeičia evoliucijai žmonijai nešant pirmyn jos paskirtu keliu?

Pirma negu šitie žingeidūs klausimai bus galima atsakyti kas sau, prisiziūrėkime aplamai skaitlingoms priežastims veikiančioms draugijoje ir jų tolimoms pasekmėms. Šitai įgyta pažintis nuims kyrą dengiantį ateitį ir leis mūsų proto akims išvysti vaizdą daigtų tvylančių negimusiais Laiko yščiuose. Ištesėti šitam pasikėsimui mūsų ribotų žmoginių jėgų visai neužtenka. Niekur kitur priežastingumas nėra toks painus ir slidus kaip apsireiškimuose, padarančiuose draugijos mokslą. Net tuojautinės dabartinių priežasčių pasekmės gali būti piešiamos miglotai ir su didele sunkenybė; toli-

mosios pasekmės stovi apskaitymo anapusy. Bet šita kliūtis nebaido mūsų taip vadinamų pranašų. Pasi-gavę kokią dorybę, tuo tarpu įžymią savo veikme, jie stato galutinę ateitį ant jos dabartinės veikmės pagrindo, lyg kad priežastis duotų savo pasekmes be pabaigos, nebūdama perkertama eilių eilėmis tukstančių kitų priežasčių, padarančių tukstančius savų pasekmių. Yra manoma, kad vienas daigtas atsimainys, kuomet kiti pasiliks be atmainos.

Detalis pranašavimas nėra galimas su draugijos apsirėškimais. Viskas, ką mes galime mėginti, tai nurodyti į ryškesnes jiegas ir jų galimas tuojautines išdavas, kadangi galutinės išdavos nėra aprėpiamos žmogaus nuovokai. Su tokiu atsargumu mes galime bandyti nurodyti kelis galingus veiksmus, dabar veikiančius dėl svarbių mūsų draugijos tvarkos atmainų, ir netyčia pustijančius mūsų paprotinę lyties dorybę.

Pirmučiausiu šitų veiksmų stovi moterų tiesos. Dvi gentkartės matė moters pasikėlimą iš valdaus stovio į sulyginamos vyrui lygybės stovį. Nunai, kuomet visi užsiėmimai ir profesijos moterims atdarytos ir pilnas jų tiesų iškovojimas yra tik metų klausimu, yra sunku numanyti, kad kelios dešimtys metų atgal buvo skaitoma labai neprideramu moteriai daigtu užsiimti kuomi tokiu, kas ją išvestų iš siaurų namų sienų. "Moterybės" fetišas visą lytį buvo nuvaręs nuo plataus veiklumo lauko, nuo tiesų ir medicinos pašaukimo, nuo estrados ir net nuo dailės ir raštijos. Visa tat drauge su kare ir politika priklausė išimtinai vyro sričiai, kuomet moters laikas ir reikalai buvo padalinta tarp virtuvės ir auklėtuvės. Vaikų gimdymas ir auginimas buvo jos priedermė draugijai ir pilnu atlyginimu už jos paaukojimą savo asmens. Ji, anot Bebelio, buvo laikoma tik prastu vaikų gimdymo aparatu.

Ir dabar anų vargo pelių dukteris ir anukės, išblaškę metašimčių apžavas, veržiasi į amatus, profesijas, dailes ir mokslus ir verčia vyrą, savo buvusį poną, ginties. Kaip numestas viešpatis, jis pamažu išvysta aiškia savo nuzudytos galybės tikrybę. Jo vasalai, dar vakar klausūs kaip avys, atvirai iš jo prisakinėjimų juokias. Bet metašimčių papročiai nėra lengvai išauginami ir jam reiks daug laiko, kad prisitaikius prie naujų sąlygų. Žmogaus sąvokos ir pajautimai neatsimaino taip greitai, kaip aplinkybės ir todėl moteris, nemažiau kaip vyras, tik pamažu pritaiko savo pasielgimą prie naujai įgytos laisvės. Dėlto paties taipgi kartais neišvengiami gumbai randas jos pasielgime.

Galų-gale šita pertaisymo aiga, nuolat stumianti atgal senas vyro priekibas ir podraug skatinanti naujus moters inkvėpimus, turi atvesti prie galutinio tiesų ir pirmesnybių sulyginimo, neišskiriant nei tų, kurios liečia lyties santykius. Tuo tarpu tęsis skaitlingi nusileidimai tarp senų ir naujų doros formų, taip pobudingi visiems pereinantiems laipsniams.

Antra svarbi moderna daryvė, kuri padės mūsų lyties dorybę perkeisti, yra priemoninis apsisavysmo tvar-

kymas. Kokios nebutų kieno pažiuros į dorinį šito klausimo stovį, nei vienas negali užginti, kad dažnas griebimos apsisaugoti nuo apsisavinsimo eina tankyn. Mus čia apeina tik aplinkinė šito papročio veikmė į aplamą lyties santikių stovį. Paliuosuodamas moterį nuo negeistiniausių neteisuito gerėjimos pasekmių, apsisaugojimas nuo apsisavinsimo be abejo veda prie abiejų lyčių pasielgimo lygumo, pagundai užėjus. Jis taipgi užduoda smarkų smugį nusidėvėjusiam dvigubojimo masto gynimui, ypatingai darodinėjimui, kad kuomet motina tikrai savo kudikį žino, tai vyras niekuomet negali buti tikras sulig savo tėvystės, jai neturi tvirto užsitikėjimo savo pačiai. Reikia ištikrųjų bijotis, kad tolesnis gerinimas ir platinimas apsaugos priemonių taikomų prieš negeidžiamą apsisavinsimą, padės šitą atgaleivių numylėtą argumentą į senovės ginklų muzėjų. Gi apsisavinsimas kas sykis vis daugiau yra tvarkomas civilizuose šalyse. Nei trigubas kuningijos, ciesoriaus ir buvusio prezidento susivienijimas, kad baidyti moteris, neprivers gimdyti prie netinkamų ekonomijinių ir kitokių sąlygų. Bet, žinoma, kurie tikisi pasielgimą pamokslais valdyti, sakys pamokslus toliaus.

Trečia didėji daryvė, žadanti svarbiausią rolę vaidinti perversme mūsų supratimų apie lyties dorybę, yra modernas pramonijinės reformos bruzdumas. Busimasis aiškaus dabartinio ekonomijinio neteisingumo panaikinimas įvyks drauge su mūsų paleistuvystės taislo žuvimu. Visi sutinka, su tuo, kad varomąja jiega užpakalyj moterų, kurios eina į paleistuvių eiles, yra "didžiausias skurdas" (Lecky). Su alginės vergystės panaikinimu naujokų dastatymas į baltvergių kareiviją turės didokai nukentėti, o nėsant paleistuvystės, kaip mes matėme, mūsų dvigubasis mastas žudo savo didžiausią atramą. Podraug, ekonomijinės priespaudos prašalinimas ir aplamas jungimos palengvinimas ypatingai paskatins ankstyvą jungimąsi ir tokiu budu žymiai sutrumpins audrinkąjį laikotarpį esantį tarp subrendimo ir susijungimo, kuris dabar pratęstas už visokių sveikų ribų, ir kuriame tiek daug lytiškųjų paklaidų randas.

Tokios tai trys svarbiausios daryvės, su kuriomis reikai skaityties busimąjį doros stovį nusakant. Pamažu darydamos savo veikmę, jos žada pasiekti tai, ko atkartojamieji praėjusių metašimčių užpuldinėjimai negalėjo padaryti. Nepaimamos tvirtovės, atlaikę amžių vėtras ir griaujamuosius taranus, ketina sugriuti. Kur šiurkštūs ir vaizdūs užsipuolimai nieko nepadarė, ten nematomoms išdėstomoms dirvos jiegoms pasisekė. Jos pakasė ir išgrauzė uolos pamatą ir galiaus antstatinis griuva.

Dabartinio netinkamo lyties doros taislo puolimas yra tikras. Lyčių tiesų sulyginimas jau prasidėjo ir turi eiti toliaus, bet ar jis veiks augšty, išplėsdamas moters laisvės sritį, ar žemyn siaurindamas vyro laisvę, jokiū budu negalima pasakyti. Kad busimoji tvarka nebus remiama aiškiu neteisingumu ir išimtinu lyties

pamylėjimu, tai drąsiai galima sakyti, bet reiškiams pranašauti yra pavojinga, kadangi čia per daug didelis priežasčių painumas apskaitymui. Pagal aplamų besivystymo dėsnių galima spėti, kad galutinė lyties santykių įvalka nebus pasiekta staigiu perversmu, tik laipsniškais priartinimais ir nusileidimais bei retkarčiais pasidavimais atgal sulig ritmo dėsnio, randamo visuose apsireiškimuose. Po veikmei visuomet eina reakcija. Po metašimčių kraštutinio išskyrimo moterų individualės laisvės dalykuose dabar matome švytuoklę gryžtant, kuri baido mus nunešimu į kitą kraštą, į nevaržomą sauvalią.

Šituo žvilgsniu mes galime suprasti didelę pirmėvių užuojautą lyties dalykams, apsireiškančią nudienos gyvenime ir raštijoje. Pasipriešinimas nepermaldujamam smerkimui moters, kuri peržengė "doros tiesą", pirmėvius strimagalve nunešė priešingom pusėn. Duokite merginai pilną laisvę mylėti, sako jie. Motinystė yra augščiausia moters funkcija ir ji neprivalo priklausyti nuo pasitaikomų aplinkybių tinkamų susijungimui, arba tramdančių jį. Nevedusi ar vedusi jauna žmona turi atlikti savo prakilniausią priedermę žmonijai, gimdydama vaikus.

Šitoms pažangos idejoms aršiai priešinasi konservatyviai rašėjai ir kalbėtojai, kurie dračiai laikosi dabartinių doros tiesų. Abi pusės sakosi turi tiesą, abi viena kitą vadina draugijos priešū. Šitas pajiegų sustatymas priešingose pusėse yra būtina pažangos sąlyga. Aštrų pasidalinimą į priešingas stovyklas randame visur, politikoje, moksle, dailėje ir net menkų kasdieninių dalykų aiškinime. Reformingoji šalis ir priešingoji šalis abi yra reikalingos vidutinei pažangai. Viena yra sriovė, kita tvenkinys. Be vienos—visiškas stovulys užviešpatautų, be kitos—strimagalvinės permainos galėtų draugiją suardyti. Sujungta abiejų veikmė, besiveržianti į priešingas pusės, yra normaliu žengimo priekiu žingsniu.

Kai toks yra draugijos besivystymo mechanizmas, ant minėtų kovojančių veiksnių galima atsidėti, kad jie laipsniškai išdirbs busimąją lyties dorą. Tuo tarpu išmintinga yra nestabdyti pažangos varžymu kalbos laisvės. Herberto Spencerio žodžiais sakant: "gali būti padaryta daugelis klaidų, bet visada geriau padaryti klaidą, nei nieko padaryti". Mes turime tiesą, jie klydo. Varžymai laisvo žodžio sulig lyčių santykių gali būti tramdymu ko-nors geresnio ar prakilnesnio."

Dabar liekasi apšnekėti busimąją šeimynos išvaizdą.

IV.

Betyrinėjant ritminį dorinio vystymosi bėgį dažnai galima klaidingai paskaityti laikiną atgaleigos fazį pastovia permaina. Šitokia paklaida reikia paskaityti padė-

jimą, užimamą daugelio modernųjų raštininkų sulig vienpatybinės jungimosi išvaizdos. Matydami jos dabartinius trukumus ir perskirų augimą, jie bereikalingai nusigąsta ir skubina pasakyti, kad vienpatystė yra nenusidavimu ir turi būti pakeista kitokiu sutvarkymu. Su jais nesutinka tie, kurie giliaus dalyką ištyrė. Paklausykime kaikurių tų nuomonių atstovų balso.

Prof. Lichtenberger savo paskutiniame veikle apie perskiras, sako: "Dabartiniai krypsniai nėra ardančiais šeimyną. Jie atidengia besistengimus ją pastatyti į sveikesnes sąlygas. Su augančiu prielankumu valstietinei kontraktinei jungimosi teorijai ir vienatos tiesų branginimo augiu yra lemta ateiti didesnei perskirų laisvei. Pirmiausia galimaja išdava bus perskirų padažnėjimas. Aplamoji moderniojo judėjimo išdava bus jungimosi pastatymas ant geresnio pamato su didesniu jo likimo užtikrinimu. Prideramoji ekonomijinių pragumų lygybė pergalės lyties prigulmingumą ir lygi doros norma ištvirkimą sumažins. Teoretiškoji vienapatystė virs tikra vienapatyste".

Mums dar toli gražu iki tokiam idealui. Mes einame per pereinamąjį laipsnį ir mūsų jungtuviniai santikiai turi visų mūsų įstaigų netobulybes. Bet ateities išvaizda yra skaitoma inkvepiančia drąsa ir viltį. "Yra gana davadų", užtikrina mus Westermack (*Žmonių jungimosi istorija*), "kad jungimosi apskritai eina patvaryn ant tiek, ant kiek žmonių padermė kylo augščiau kulturoje ir kad tam tikra civilizacijos apštis yra būtina sąlyga pagyvastinių susijungimų susidarymui".

Prof. Howard savo veikle "History of Matrimonial Institutions", kalbėdamas apie senovinės išvaizdas, sako: "Painūs žmogaus lyties santykių apsireiškimai ištirta su mokslo kritikos šviesa. Pasekmė tarytum neapsirinkamai rodo, kad porojimos visuomet buvo tipiška jungimosi išvaizda. Ankstyvoji vienapatystė prasideda anapus ribų atidalinančių žmones nuo žemesnių gyvulių. Žmonijos istorijai auštant, individualis jungimosi randama, nors jis nevisuomet yra pastovus. Vėlesniuose laipsniuose įvairios daugpatystės išvaizdos apsireiškia, nors vienapatystė kaipo tipas niekuomet nėra pakeičiama".

Modernoji vienapatystė sulig Lichtenberger'io yra vienintėle išvaizda, kuri randa visuotiną dorinį pritarimą pas visas civilizuotas žemės tautas. Naudiškieji darodymai jos naudai suvedama pas Lecky į tris sakinius. Gamta, padarydama kuone lygų vyrų ir moterų skaitlių, parodo tą naturaliu. Jokioj kitoj jungimosi išvaizdoj šeimynos valdzia negali būti taip laimingai palaikoma. Jokioj kitoj moteris neatsiekia lygybės su vyru.

Šitos pažvalgos randama pas daugelį įžymių raštininkų. Smith'as pagyvastinę vienapatystę vadina "vienintėliu, išgalvojamu santikiu, kuris ištesa visiems asmenystės reikalavimams ir priedermėms". Spencerio sutrauka verta pristie plačiau: "Vienapatystinė lyties

santikių išvaizda yra aiškiai galutinė išvaizda; ir visokia priimtina permaina turi būti jos papildymo ir išplėtimo krypsniu. Busimojo besivystymo galima laukti beišplečiant vienapatystės santikius mišrumo panaikinimu ir sulaikymu tokių nedorybių kaip dvipatybė arba svetimoterystė... Altruizmui augant, naminiai vaidai turi mažėti. Taigi tuo patim laiku doros ryšiai stiprėja, o naikinančios jėgos silpnėja”.

Iš daugelio pusių galima laukti busimojo besivystymo prisidėjimo prie išrišimo dabartinio painumo lyties sąlygų ir prie venapatystinio stovumo augio. Civilizacijai žylant, lyties geiduliai tarytum patįs mažta. Sulyginimas jų nesuvaldomos galybės pas žemesnes padermes, su jų abejutu pasidavimu protui, patvirtins šituos žodžius ir laukimą, kad tolesnė pažanga dar labiaus susilpnis šitą omę, gal iki laipsniui, reikalingam padermės išlaikymui, kuris turi būti suderinamas su labai žemais lytiškumo laipsniais. Kita svarbi civilizacijos ypatybė, tai vis auganti susivaldymo galybė, kur taipgi aiškiai matoma sulyginus ūmų laukinių būdą su sulyginamai suvaldomu moderniojo kultūrinio žmogaus budu. Galima tikėti, kad tolesnis besivystymas išdirbs žmogaus tipą, parodantį toli didesnę suvaldymą žemesniųjų omių, ir pakeitimą jų augštesnėmis, negu dabar.

Susidėjimas šitų dviejų daryvių, mažinančių lyties geidulius ir didinančių žemesniųjų centrų valdymą augštesniaisiais turi užimti svarbią vietą sprendžiant apie pasielgimą ateityje. Sirenų giesmė nužudys daug savo žavinimo ir plieno juostas laikys Ulisas priištąs prie stiebo. Išėiga susirėmimo tarp priedermės ir užgaidos bus nuspręsta be ilgo ir rupaus svyravimo.

Čia męs tinkamai galime paminėti ir papeikti priemoninį lyties veiklumo skudrinimą, aiškiai matomą visur ir dažnai panaudojamą verteiviško godumo tikslais. Nepritinkamos moterų parėdų mados, jaudrinamieji parodymai teatruose, begėdinga dailė, pornografiška raštija, vartojimas alkoholio ir migdylų—vis tai peranksti sukelia ir tolydžio padilgina omę, kuri reikalauja greičiau sulaikymo, kaip skatinimo. Nebus perdaug optimistiška sakius, kad ateityje protingesnis gyvenimo budas leis vaisos funkcijai priimti žemesnę paprotinę veiklumo lygmalę, ir prašalins daugelį nemalonių apsireiškimų.

Ant pabaigos prisiziurėsimė nuomonių susidarymui pagal įstaigas esančias draugijose visokiuose išsivystymo laipsniuose. Visokia draugininė tvarka ilgainiui butinai išdirba sandermingus jausmus, kurie verčia matyti ją tinkama ir protinga. Tautos, vartojančios visai kitokią jungimosi išvaizdą negu musiškę, taip pat ją karštai gina ir taip pat neapkenčia kitų išvaizdų. Daugiapačiai Rytų žmonės stebisi iš vienapatybinio taislo ir piktinasi juo, ir kartais tiesiog nenori tikėti, kad jis yra. Tai visai negalimas daigtas, sakė arabų šeikas (viršaitis) keleiviui, kad Anglijoje vyras galėtų pasiganėdinti vieną pačia. Afrikoje, pasakoja mums Reade, patį rei-

kalauja, kad jos vyras vestų daugiau pačių, ir vadina jį šykštuoliu, jai jis jos neklauso. Livingstonas pasakoja kaip negrės piktinosi girdėdamos, jog Europoje vyras turi tik vieną pačią ir sakė, kad tas negražu. Nereikia net eiti toli pavyzdžių jieškoti, kuomet tarp męs pačių yra daugpatystinė bendrija, kurios moteris jokio blogo nemato daugpatystiniame taisle. “Priešingai”, sako vienas raštininkas, “aš neradau nei vienos mormonų moters, kuri nesilaikytų tvirtai daugpatystės ir neapgailautų jos išsivadėjimą. Vienas atsitikimas gali būti šito pavyzdžiu: dvi jaunos merginos, kurios nuo kudukystės buvo artimomis draugėmis, laikė savo gyvenimo idealu, kad ištekėjus už to paties vyro”.

Visi šitie prie aplinkybių pritaikytų jausmų pavyzdžiai patikrina žodžius, jog pas mus vienpatybinis jungimos stiprins tinkamus sau jausmus ir galų gale išauklės jausmus didžiausio pasipiktinimo porinių ryšių traukymu.

Tuo tarpu męs turime pasiganėdinti šiurkštum prisiartinimu prie šito tolmo idealo. Nusileidimas yra žodžiu geriausiai budijančiu mūsų dabartinę dorybę. Nusileidimai yra neišvengiamais mūsų pereinamame civilizacijos laipsnyje ir ypatingai lyties santikių srityje.

Kad net daug stovesniuojų vienapatybinės tolmos ateities laiku nusileidimai bus, tai galima numanyti iš sekančių žodžių: “Anaiptol nereiškia”, sako Lecky, kad, jai pagyvastiniai susirišimai vieno vyro ir vienos moters turi būti vyraujančiu tipu, tai jis turi būti vieninteliu, arba kad draugijos reikalai spiria, idant visi susijungimai būtų tos pačios įvalkos. Susijungimai, kurie išpažinama buvo tik keliems metams, visuomet laikėsi greta pastovių susijungimų. Prie begalinio įvairumo aplinkybių ir būdų atsitikimai visuomet bus, kur naudos dėl, netikėti moterystiniai susijungimai bus patartinais”.

Toki susirišimai dabar yra salpti ir todėl puldanti. Butinas slaptumo reikalas veda prie apgavystės, nusidėjimo ir kitokių negeistinių pasielgimų. Todėl mąstas juos padaryti priimtinais prie tam tikrų netikusių ekonomijinių sąlygų, kurios neleidžia jungties.

Gal ateitinis besivystimas suras būdą suderimimui stovių susijungimų su netaip stoviais susirišimais, nuimdama dėmę laikomą ant jų ir apšaukdamas juos teisuotais, nors augščiausią dorinę priepažintį palaikydama pagyvastinei vienapatystei.

Savo išvedžiojimus suvedę į kruvą galime pasakyti, kad žmonija paleistuvystę ir svetimoterystę ilgainiui pasiūs praeitin ir į moterybinius santikius bus įinama tuojaus į metus atėjus be jokio atidėjimo. Gal męs nenueisime pertoli žengdami žingsnį toliaus ir pasakydami, kad aplamas švarių ir ankstyvų susijungimų atėjimas nupieš galutinę nevedėlio, taip vyro kaip ir moters, priešmoterybinio susivaldymo normą.

Vertė J. Laukis.

Kalendorius.

“Kalendorius”—tai sistema arba budas dalinti laiką į tulus laikotarpius arba perijodus. Už papėdę matuoti laikui priimta astronomiškai apsiereiškimai; ypačingai riedėjimas žemės skritulio aplink saulę panaudota, dalinant laiką į metus; vienas apibėgimas žemės aplink saulę pavadinta metais, o vienas apsisukimas žemės aplink save (paprastai sakoma aplink savo ašį) pavadinta diena (para); apėjimas mėnulio aplink žemę pavadinta mėnesiu. Keturi perijodai, apibudinantieji žemės padėjimą kelionėje aplink saulę, pavadinta tam tikrais užvardijimais: pavasaris, vasara, ruduo ir žiema. Sevaitė yra maž-daug viena ketvirtadalis mėnesio. Svarbiausius tačiaus padalinius duoda tik du pirmutiniai žemės judėjimai: jos bėgis aplink saulę ir sukimas aplink save. Kadangi kalendorius remiasi astronomiškais apsiereiškimais, tadgi ir laiko padalinimo arba kalendoriaus sutaisymo teisingumas gerinasi astronomijos žinių augimą sekant. Todėl visi senovės kalendoriai senai jau pasirodė netikusiais ir jie daug kartų reikėjo pertaisyti. Taip, pav., žydų kalendorius turi metus šešeriopo ilgumo: 353, 354, 355, 382, 384 ir 385 dienas. Musiškis kalendorius, priimtas visų Vakarinių Europos ir Amerikos tautų, vadinamas “Gregorijonišku”, neišslyk tapo tokiu, koku jį šiandien turime; daugysk jis taisyta, tobulinta, kol sutaisyta taip, kaip dabar turime. Iš syk buta tik 10 mėnesių. Gruodis, latinų kalboje vadinamas *December*—reiškia dešimtas (*decem*—latiniškai dešimts) ir paskutinysis metų mėnuo. Skaitlius dienų mėnesiuose ne visuomet buvo vienodas. Sunkiausia buvo apskaityti ilgį laiko apibėgimo žemės aplink saulę, t. y. sunku buvo patirti, į kiek laiko žemė apibėga aplinkui saulę. Viešpataujant Romoje Cezariui Julijui (46 m. pr. Kr. gim.) skaityta, kad žemė atlieka tą savo kelionę į 365 ir $\frac{1}{4}$ dienų. Popiežius Gregorius XIII (1582 m.) apskaitė, kad žemė apibėga aplink saulę į 365 dienas 5 valandas, 49 minutes, ir 12 sekundų. Dabar gi, pasiremiant astronomiško apskaitliavimo principu, prirodoma, kad metai turi 365 dienas 5 valandas 48 minutes ir 45 sekundas.

Antras keblumas sutaisyme teisingo kalendoriaus yra tas, kad metai netur lygaus dienų skaitliaus, bet dar ir dalis dienos. Todėlei, jaigu priimtume, kad šįmet nauji metai prasideda lygiai 1 d. sausio 12 valandą naktį, tai sekanti metai turėtų prasidėti jau 5 val. 49 min. 12 sek. vėliau, o tretis metai turėtų prasidėti 11 val. 38 min., 24 sek. prieš piet, ir t. t. Dėl tos priežasties 5-ti metai prasidėtų jau beveik 2 d. sausio (be 45 min. ir 12 sekundų), o šešti metai prasidėtų jau 2 d. sausio 5 valandą iš ryto. Kad to išvengus, pradedame kiekvienus naujus metus nuo 12 val. naktį iš 31 d. gruodžio į 1 d. sausio (atmesdami tas 5 valandas), bet iš tų 5 valandų, minučių ir sekundų kas ketvirtis metai

daroma viena diena, kuri prisideda prie vasario, paprastai turinčio tik 28 dienas, o kas ketvirtis metai 29 d., darant priaugamuosius metus.

Tečiaus ir toks sutvarkymas nėra gana teisingas. Paėmus 4 kartus po 5 val., 49 min., 12 sekundų—negauname pilnai 24 valandų, o tik 23 val., 16 min. 48 sekundas; taigi kas keturi metai paimame perdaug 45 minutes 12 sekundų, iš ko per 128 metus pasidaro para. Gregorius XIII-tasis, kad nudėti kur-nors tą užaugančią dieną, paskyrė, idant kiekvienas šimtmetis, baigtųsi paprastais metais, nežiurint, kad paskutiniai šimtmečio metai turėtų būti priaugamais metais. Tokiu budu 1600 metai turėjo buti paprastais, tolygiai 1700, 1800 ir 1900 m. Tuo budu išvengta bėdos su priaugančiomis dienomis, bet dar nevisiškai; reikėtų kas 128 metai priaugamuosius metus skaityti paprastais metais. Visos klaidos, padarytos bėgyje 15 šimtmečių, pradendant nuo Cezario Julijaus, iki Gregoriaus XIII-to padarė skirtumą ant 10 dienų, o tas skaitlius vis augtų, jai Gregorijoniškas kalendorius nebutų taisomas. Julijoniškasis kalendorius (senojo stiliaus), pasilikdamas netaisytu, vis atsilieka ir atsilieka, ir su laiku prieis prie to, kad turės eiti šalin.

Francijoj didžiosios revoliucijos metais, kuomet revoliucionieriai metė visokius sąryšius su krikščionybės tradicijomis, atmetė ir Gregorijoniškąjį kalendorių. Sutaisyta naujas kalendorius, kame kiekvienas mėnuo turi po 30 d., o 5 dienos atliekamos nuo to padalinimo, paskirta šventei paminėti Francijos Respublikos inkurimui. Visgi toks kalendorius visoms tautoms nėra tikęs ir nieks jo nepriėmė.

Nesenai kilo naujas esančio kalendoriaus pataisymo sumanymas. Sumanyje reikalaujama, kad mėnesių ilgis butų vienodas, kad tos pačios metų datos pripultų tomis pačiomis sevaitės dienomis. Svarbiausiu projekto principu yra tai, kad iš mėnesių ir sevaičių išskirti vieną dieną, nesa metas susideda iš 365 dienų, 52 sevaičių ir vienos dienos; reikalaujama, kad ta viena diena butų skiriama Naujiems Metams pradėti, tečiaus išeina, kad priaugamaisiais metais prisieitų švesti Naujieji metai jau ne vieną, bet dvi dieni. Jaigu ne tos 5 val. 49 m. ir 12 sekundų, užaugdinančios į keturis metus vieną dieną, tai nuo 365 dienų metuose atėmus vieną dieną, liktų 364 dienos, o ta skaitlinė dalintųsi į keturis lygius bertainius (ketvirčius), kiekvienas po 91 dieną; kiekvienas pirmas bertainio mėnuo turėtų 31 dieną, o sekančiu du—po 30 dienų; kiekvienas bertainis turėtų lygiai po 13 sevaičių. Išeina, kad tos pačios sevaitės dienos pripuola ne tik tomis pačiomis datomis kiekvienų metų, bet dargi ir kiekvieno bertainio. Atimtoji nuo 365 dienų viena diena neišsiskaitytų į jokius mėnesius bei sevaitės; ji butų pašvenčiama Naujų metų šventei. Sausis prasidėtų panedėlyje, kuris yra antra diena metų, balandis, liepos mėn. ir spalį m. prasidėtų taipgi panedėlyje ir tolygiai, kaip sausis, turėtų po 31

dieną. Gi likusieji keturi mėnesiai turėtų jo 30 dienų ir visuomet prasidėtų subatoje.

Tačiau tas sumanymas tik sumanymu lieka, nes toks naujas kalendorius visai nedaug kuo skirtųsi nuo Gregorijoniško kalendoriaus, nesa ir sumanyme nepaduodama budo, kaip prašalinus painę, kurią daro tos valandos ir minutės, ilgainiu virstančios į visą dieną.

J. B. Smelstorius.

Pluoštelis žinių apie Indiją.

Šiuose laikuose visur pastebėtinai spartus tautų atgijimas. Ne pas visas tautas tai lygiai apsidėiškia. Skaitlingesnės apgalėtosios tautos drąsiai kalba ir apie politiskąją savistovybę. Reikia manyti, kad tokia tauta, kaip suomių, nutraukusi ryšius su Rossija, galėtų pasekmingiau plėtoties. Bet neįtikėtina, kad tokiems ai-gyptėnams ar indams atsiliuosavus nuo tokios valdžios, kaip Anglijos, būtų geriausiai. Klausimas gan svarbus ir opus. Anglijos ir Amerikos augštos vertės vyrai mano, kad indai dar nėsą subrendę charakterij ir inicijativoj, idant galima būtų duoti jiems daugiau laisvės; kad dabar dideli žingsniai daromi apšvietoj ir pramonijoj ir kad Indija niekad taip nekilusi, kaip kad dabar. Išėmimą, vienok, daro Wm. J. Bryan, kuris po keliones per Indiją, nupeikia Anglijos politiką. Pa-ziurėsime, kaip dedasi Indijoj.

Indija turi tris šimtus milijonų žmonių; tai penkta dalis visos žemės žmonių. Tos šalies didumas yra penkioliktoji dalis žemės kamuolio. Nuostabu—vienas europietis išpuola ant trijų tukstančių vietinių. Keista drąsių pionerų tragedija, kurie, apleidę savo namus Anglijoj, tapo apgalėtojai pasakiškųjų turtų ir gausos šalyj. Kada Anglija užėmė Indiją, tenai buvo nemaža miestų, puošnų karalių palociai ir bažnyčios dievų garbinimui, bet nebuvo įtaisų, žmonėms vartoti skiriamųjų. Kelių visai nebūta, jai bent raitiems šiokie-tokie. Tukstančiai žmonių kasmet žudavo, keliaudami į tolimas šventvietes. Upės be tiltų teraižė šalį. Dėl miškų ir raistų, pilnų įvairių laukinių žvėrių ir dar pavojingesnių žiaurių plėšikų, kelionė neapsiginklavus buvo negalima! Gal joku veikimu Anglijos valdžia neapreikšė tiek rupestingumo, kaip įvedimu geros komunikacijos. Kelių, tiksliai nutiestų, medžiais nusodintų, gerai užlaikomų pratiesta daugiau 200.000 mylių, besitęsusių iš žiemų į pietus, iš vakarų į rytus į kiekvieną tos didžios valstijos dalį. Geležinkelių, jungiančių svarbiausius šalies punktus, nutiesta su viršum 30.000 mylių. Irigacijos kanalų ilgis siekia 50.000 mylių ir iriguoja 50.000.000 akrų žemės. Miško 67.000 akrų yra po prieziurą gabių girininkų. Pačtos ir telegrafo tvarka kuotobiliausi. Didesnė municipalitetų dalis turi vandens įvadas ir nuovadus.

Indija tai žemdirbystės šalis. Tris ketvirtadaliai gyventojų verčiasi tuo. Žemdirbiai gyvena mažuose miesteliuose maždaug po 500 gyventojų. Didesnė žemdirbių dalis yra dideli bėduoliai, nes metinės jų įplaukos siekia vos \$10. Badas jiems nuolatai gresia. Anksčiau daug žmonių užsiimdavo audimu, pasigaudami paprastų staklių; ausdavo kolenkorą ir puikius šilkinius audeklus. Tie išdirbiniai ilgą laiką buvo svarbiausi išvežimo Europon dalykai. Mašinų įvedimas pakirto rankpelnius ir jie priversti buvo griebties ukės. Ne be nuostolių tai įvyko. Bet tuotarpu kiti uždarbio šaltiniai atsivėrė. Druskos, geležies, anglių kasyklos buvo atidaryta ir pradėjo plėtoties komercija. Išvežimas ir įvežimas bėgyj 1906 lyginosi \$1.000.000.000; išvežimas viršijo įvežimą ant \$111.000.000. Įgabendavo labiausia bovelninius išdarbius. Išgabenimas susidėjo iš neapdirbtų bovelnų, arbatos, kviečių, kukuruzų. Didelis valdžios rupestis yra platinti komerciją ir patobulinti rinkas ukškųjų produktų; naujos prielaukos yra statomos ir naujos geležinkelių linijos nutiesiamos, o tuo labai susitiprės ir vaizba, ir ukis.

Indija yra valdoma vice-karaliaus, paskirto Anglijos karaliaus. Kitos valdžios vietos visos lygiai prieinamos indams ir europiečiams. Valdininkų su alga \$4.000 į metus yra 1.263 anglių, 15 euraziečių ir 92 indų, valdininkų su alga \$300 iki \$4.000 yra 27.000, iš tų 5.200 europiečių, 5.400 euraziečių ir 16.200 vietinių. Išviso įvairių valdininkų yra 10.000 europiečių ir 1.500.000 vietinių. Indijos armija susideda iš 74.000 europiečių ir 146.000 vietinių kareivių. Oficerų skaičius europiečių ir vietinių yra beveik lygus. Visa policija yra indų rankose, teismai ir-gi jų rankose, vyriausis teisėjas taip-gi indas.

Iš šių faktų aiškiai matos, kad Anglijos valdžia nesivadovauja vien apiplėšimo, iščiulpimo siekais. Praktiniausieji jos veikėjai daug gelbėjo tai šaliai saugiai pereiti iš tamsybės senojo buvimo į naują gyvenimą, reikalaujama, nuo šiolaikinių tautų. Greta su fiziškais šalies pagerinimais buvo rupinamos ir apšvietos pakėlimu. Medicinos ir chirurgijos mokyklos ir lignonbučiai yra vedami geriausių ekspertų.

Iš didžio Indijos gyventojų skaičiaus 17-tame šimtetyj tik menka mažuma turėjo šiokį-tokį mokslą. Tas mokslas tik ir tebuvo mokymos atmintinai senų religijinių kningų. Kningų spaudimui preso nebuvo. Tik 1801 metuose Serampore'oj pirmas kningų spaudimui presas tapo įsteigtas Wm. Carey'io anglių misijonieriaus. Misijonieriai nemažai triusė ir tebetriusia iki šiol. Jie buvo pirmieji socialę reformą, apšvietą ir medikalę pagalbą įvesti. Dabar misijonierų skaičius siekia iki 3.000. Šiandien Indija turi penkis universitetus, daugybę kolegijų, pripildytų studentų, šimtai kurių užbaigę važiuoja į Oxfordą, Cambridge ar kitus Europos mokslo centrus. 1904 metuose mokyklas lankusių skaičius siekė 4.388.000 vyrų ir 515.000 moterų. Devinta dalis to mokinių skaičiaus lankė misijonierų mokyklas. 1835

metuose Aleksandro Duff'o škotų misijonierio ir garsaus historiko lordo Macaulay'io patarimu anglų kalba tapo įvesta visose augštesniose mokslo šakose. Europos literatūra ir visos šiolaiakinio mokslo ir filosofijos kningos yra pasiekiamos apšviestiesiems Indijos žmonėms. Išleidžiama apie 1000 laikraščių, neskaitant žurnalų ir kitų iliustruotų leidinių. To didžio judėjimo visgi tėra tik pradžios, nes, sulig paskutiniojo apskaitliavimo, vienas vyras iš dešimties ir viena moteris iš 144 temokėjo rašyti ir skaityti.

Anglijos valdžia visokiais budais rupinasi įgyti vietinių gyventojų simpatiją ir užsitikėjimą. Mokykloms, muzėjams, archeologiškiems tyrinėjimams, užlaikymui ir taisymui senobinių Indijos architektūros monumentų buvo gausiai skiriama pinigų. Bet nežiurint į tai, Indijos masos pasilieka neprogresyviškos ir nenuraminamos. To priežastis turi but jieškoma pačiuose žmonėse. Palyginant Indiją su kitomis rytų valstijomis, Turkija, Japonija ar Činija, randame, kad ji skiriasi nuo pastarųjų politiškai, istoriškai ir socijaliai. Kiekviena išvardytų šalis turi visų pripažintą paveldėjamą valdoną, kuris gali įkvėpti ištikimybę ir entuziazmą. Indija niekad neturėjo panašaus vedėjo. Anglijos valdžia tai stipriausia ir pirmutinė jos historijoje. Ta valdžia, vienok, galinga tik tokiuose atsitikimuose, kur galima kardu ar auksu įveikti, bet dalykuose, surištuose su religija ir etika, ji yra bejiegė. Činijos imperatorė prastu savo aplinkraščiu atmainė senobinį mokymo budą, Mikado žodžiu perkeitė valstijinę Japonijos religiją, o Turkijoje regėjome revoliuciją be kraujo, nes ji nuo trono buvo vedama. To negali but Indijoje. Čion nēr jokio centralio autoriteto, kuris galėtų paliesti religijinius ar socijalius papročius, ar šnekėti su vilčia, kad kas jo klausys. Hinduizmas yra labai keista religija. Tai religija be kredo ar etikos, susidedanti iš smulkių apeigų pildymų, surištu su naminiiais dalykais, valgymu, gėrimu, apšvedimu. Tai religija, kuri draugiją dalina į stebetinai didį luomų skaičių, butent 2.378, tarp kurių jokio socijaliao bendravimos nedaleista. Tai religija, kuri moterį paniekina ir pasmerkia pilnon nežinēn ir vienumon. Tai religija, kuri garbina upes, žvėris, akmenis, medžius ir nesuskaitomą stabų daugybę. Žemiau visų luomų yra 50.000.000 išmatų, kurių dasilytėti skaitoma pasibjaurėtinu dalyku ir kuriuos pakelti nėra jokios vilties. Lordas Macaulay patarė platinti Europos literatūrą tarp indų ir pranašavo, kad "į dvidešimt metų stabmeldystė bus išnaikinta". Aštuoniosdešimt metų praėjo, šimtai tukstančių susipažinę yra su brangiausiais Europos literatūros ir mokslo turtais, tačiau stabmeldystė iki šiol tebkeroja. Tos religijos partenonas turi savyj 330.000.000 dievų, kuriuos perstato 4.000.000 elgetų-dievočių. Atkaklus tų dievočių fanatizmas stato didžiausias kliutis progresui. Tukstančiai jaunų vyrų, kurie įgijo europišką apšvietimą ir užjaučia

Europos įtekmei, yra draudžiami nuo darbavimos jų motinų bei žmonų. Yra 26.000.000 našlių, iš kurių pusė milijono neturi daugiau kaip 15 metų amžiaus, o vienok joms užginta tekėti ir jos laikomos, kaip išmatos. Jaigut kiekvienas miestelis susilauks mokyklos, tai į vieną-kitą šimtmetį gal ir taps sulaužytas Hinduizmas.

P. Gudas.

Tulų skaitlinių ypatybės.

(Pagal M. Krym-Giulnicką).

Tarp skaitlinių, kaip ir tarp žmonių, esama tokių, kurios nepasiduoda jokiai disciplinai ir labai keistai atsineša į kitas skaitlines. Nekalbant apie taip vadinamąsias laimingas skaitlines, 5 ar 9, ir nelaimingasias, 7 ar 13, yra dar kitos ir-gi stebuklingos, jau tai pačios savaimi, jau tai savo atsinešimu į kitas skaitlines.

Skaitlinė 37 duoda labai keistą kombinaciją su skaitline 3. Paveizdan:

$$37 \times 3 = 111$$

$$37 \times 6 = 222$$

$$37 \times 9 = 333$$

$$37 \times 12 = 444 \text{ ir taip toliaus iki}$$

$$37 \times 27 = 999.$$

Kita labai didelė skaitlinė, 12.345.679, susideda iš visų skaitlinių, išskyrus 8, sudėtų paeilinėje jų tvarkoje. Visų tų skaitlinių suma=37; padauginus ją 9-iais, ir t. t., gauname štai kokias skaitlines:

$$12.345.679 \times 9 = 111.111.111$$

$$12.345.679 \times 18 = 222.222.222$$

$$12.345.679 \times 27 = 333.333.333$$

$$\dots \times \dots$$

$$\text{iki } 12.345.679 \times 81 = 999.999.999$$

Tokia įdomi pasekmė gaunama dėlto, kad čia nesiranda 8.

Ištikrųjų, kad padauginus skaitlinę ant 9-ių, reikia ji padauginti ant 10 ir iš gautos sumos atimti ta pati skaitlinė; pvzd.

$$9 = 10 - 1;$$

$$N \times 9 = 10N - N.$$

(Vietoje N paimkime 7;

$$7 \times 9 = 10 \cdot 7 - 7 = 70 - 7 = 63.$$

Tokiu budu, kad padauginus 12.345.679 ant 9, daroma šiaip

$$123.456.790$$

$$- 12.345.679$$

$$111.111.111$$

Viršutinės eilės skaičius skiriasi nuo apatinių tuom, kad kiekviena apatinė skaitlinė (cifra) yra 1-nu mažesnė už viršutinę, išskyrus priešpaskutinę; kadangi nuo priešpaskutinės skaitlinės (9) paskolinama 1, tad ji virsta į 8, tokiu būdu ir ji belieka tikrai 1-nu didesnė už apatinę (7).

Kas dėl kitų skaitlinių, susidedančių iš 2, 3, 4 ir tt., tai jų pasidarymas galima išaiškinti tam tikra taisykle. Paaiškinsime pavyzdžiu: kad dauginimo rezultata padauginti ant kitos skaitlinės, tai užtenka patį dauginimą ant tos skaitlinės padauginti:

Pvzd. $7 \times 9 = 63$; norint 63 padauginti ant 2,—užtenka 9 padauginti:

$$7 \times 9 \times 2 = 63 \times 2, \text{ arba}$$

$$7 \times 18 = 63 \times 2, \text{ arba}$$

$$7 \times 18 = 126. \text{ Taip ir šiame atvejuje:}$$

$12.345.679 \times 9 = 111.111.111$; padauginus ant 2, gauname:

$$12.345.679 \times 9 \times 2 = 111.111.111 \times 2, \text{ arba}$$

$$12.345.679 \times 9 = 222.222.222$$

Iš tos skaitlinių ypatybės galima kartais pasinaudoti pasibovimui. Esant draugijoje, ypatingai kur jaunuomenės tarpe, liepkite parašyti skaitlinę 12.345.679 ir pasakykit: "Man matos, kad tamsta turėtum pasimokyti rašyti 3; tad padauginkite pirma parašytą skaitlinę ant 27". Pasidarys 333.333.333.

Kad gaus 444.444.444, reikia ji padauginti ant 36; o 555.555.555 pasidaro, padauginus ant 45 ir t..

Tokis "šposas" išspradžių nustebina. Jis panėši šitai mažai štukai su užmįslyta skaitline; užmįslyk kokią nors skaitlinę, kadangi man nėra reikalo ją žinoti, tad pavadinkime ją x ; aš paliepiu ją padvigubinti, paskui pridėti, paveizdan, 16. Po tam aš liepiu viską padalinti per 2 ir atrokuoti užmįslytą skaitlinę. Tuokart aš rimtai apskelbiu, kad užmanytoji skaitlinė buvo 8.

Išspradžių, žinoma, tatau nustebina; gi ištikrųjų —tai labai aiškus ir nieko ypatingo savyje neturįs procesas

Užmanytoji skaitlinė —	x
padvigubinkit ją	$2x$
pridėkit 16	$2x + 16$

padalinkit pusiau	$\frac{2x + 16}{2} = x + 8$
Atimkite iš to viso X ir pasiliks	$\frac{16}{2} = 8$

Dėl aiškumo vietoje x paimkime kokią-nors skaitlinę, kad ir 7. Gauname šitokią procedurą:

užmįslijome	7,
padvigubiname	$2 \times 7 = 14,$
pridedame 16	$14 + 16 = 30,$
padaliname pusiau	$30 : 2 = 15,$

Atrokuojame užmįslytą skaitlinę 7 ir gauname: $15 - 7 = 8$.
K. V.

Lietuvos bobelės

Visiška, o ir nevistiška, rimti dumojimai
Iš Ka'botyros Srities.

Biznis apie "Biznį".

Visi, ypač kalbotyriai, turime "iksus". Mano "ikšas"—"biznis"; ne, susimildami, ne tai, kad aš (tikroje to žodžio prasmėje) juo užsiėmęs bučiau, bet man tas žodis kartais taip uoliai lenda už mano minties gaivalų (bėdinas aš!), kad, noroms-nenoroms, prireikus, jis mane temptelėja... ir stačiai pasakau: "biznis". Tik per didelį proto suvargimą dažinau, kad ištiesų žodžiai "vertelgystė" ir "kupčystė" sunkokai skursta kurtent mano omenies užkampyje.

Labai gražiai suprantu, kad nėra patogų svetimus žodžius įvesdinti mūsų kalbon. Bet jaigu švenčiausioji *Panelė* (nuo jos pradėsiu),—tai kodėl, klausčiau, ne mergaitė arba mergelė? Kodėl telefonas, o ne tolkalbis? Kodėl pagalios, tramvajus, o ne... (po plyniais! kaipgi tai pavadinus?)?

"Biznis" nėra naujas žodis mūsų kalboje: Amerikos lietuvių tarpe jis spontaniškai sprogo iš burnos jiems beišlipant ant kranto šios ašarų pakalnės; o ir Svečiai Nebuvėliai jį ne per pusę burnos tevartojo,—matomai, "biznis" rado pritarėjų net ir puritaniškoje Lietuvoje, galop ir p. Gabrys...

Dar kas: "vertelgystė" bei "pirklyba"—tai žodžiai nemirkytos vatos sausumo. Jai įsivaizdinsi "vertelgystę" arba "kupčystę", tai podraug *per se* įsivaizdinama "pelnas bei nuostolis"; daugiau nieko, jokių kitų švel-

nių reiškimų jis neturi. Girdėk žodį "biznį" birzgant, tai žinai tuojaus, kad uždirbta arba (dažniausia) pradirbta. Bet negana to...

"Biznis" yra kupinas visokeriopiausių reikšmių: sausų ir... nesausų, švelnučių ir šiurkščių, plačių ir siaurų... Galima "biznis" net ir suminkštinti: pavadinti "biznyčiu", "bizniu", o ir "biznytėliu*"; o kaip tokiš, beabėjo—žinoma, nebeto kad fantazijos nepatąsių—jis įsivers ir mūsų folkloran: taps vienu liaudies dainelių įnamių, ir užims nemažiau imponuojančią vietą šalip "mergužėlių", "dobilėlių", "rutėlių", "vandenėlių"...

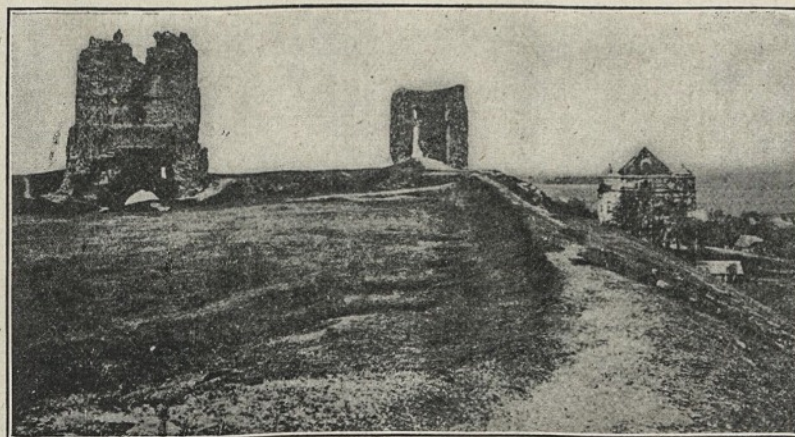
Griauzli sąžinė liepia man dar priminti, kad "bizniu" mažne viskas atsiekiama: turtas ir draugystės stovis ir kiltas ir kiltesnis ir kilčiausias visoje draugijoje, o ypačiai—bent lietuviams Amerikoje—ir dangaus karalystė.

Kalbotyriai iš pašaukimo, atsiliepkite! Ar biznis gali tapti autonomiškas—kalboje, autonomiškas, ką rusai ir lenkai skaudžiai patyrė—Lietuvos pylietis, ar, ar jam reikės dar vis stovėti užrubežyje tol, kol Lietuvių Mokslo Draugijos Kalbos Komisija savo posėdžiuose nenuspręs jo įleisti karalystėn mūsų žodyno arba, ko baisesiai bijau, galutinai palieps jam žiūrėti savo "biznio"?

Aš, pasirašęs, laikiu į šį klausimą atsakymo taip godžiai, kaip, nelyginant, "Aušros" draugija laukia atmokėjimo piningų, kuriuos jai skėli daugumas, jos skatikėliais sušelpytų, "buvusių studentų".

Pilypas Kanapinskas.

* sita "Biznio" variacija tiktų ypač jausmingesnėjai lyčiai.

Kernavos pylis

Naujiems Metams.

Tu užklausei mane;
Ką aš trokštu sulaukt',
Naujiems metams atėjus.

Ir lyg draugas-sesuo
Savo dvasios akim
Apsupai mano veidą.

Paklausk, aš trumpai
Savo pasaką seksiu.

Daug troškimų turiu,
Kaip kiekvienas žmonių,
Kas dar trokšti begali.

Ir didžiausias jų bus:
Kad neliktų žvėries
Žmoguje nė šešelio.

O ir antras troškims —
Taip-gi didis, svarbus,
Lyg bedienio vaitojims:
Kad *savais pavadinti'*
Aš galėčiau išmokt'
Tavą vargą ir laimę.

Paklausk, aš jau greit
Baigsiu pasaką sekti.

Štai troškimas dar vien's:
Noriu, geidžiu užmiršt'
Savą aš nelaimingą,

Atadavus jį tau,
Tavo laimės vaizdams,
Visai ateičiai tavo.

Ir dar vienas, klausyk:
O palaidojus aš

Užmaršties kapinyne,
Visa tai numylėt',
Ką tu myli čionai,
Kas brangu tavo širdžiai.

Dar palauk: jau baigiu
Savo pasaką sekti.

Dar aš vieną turiu,
Paskutinį, klausyk:

Noriu laimę išvysti!

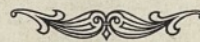
Bet tik tokią, žinai,
Kad but laimė ir tau...

Kad taip jausti išmokčiau!...

Daugiaus nieko nereik.
Nereik laimės kitos...
Aukoje tebus laimė...
O iš jos kada-nors
Gal pasaulei iškils
Didis milžinas dvasioj...
Ačiu tau, kad klausei
Liudną pasaką sekant.

1. I. 1912. New York.

Karolis Vairas.

Lopšinė.

(*Jurui*).

Ne žalioje girioj paukščiai
Taip griaudingą gied' giesmelę, —

Tai močiutė liudnaakė
Liuliuoj' snaudžiantį vaikelij:

"Liulia-liulia, mažutėli,
Liulia, mano laime!...

"Augk tu, meilėje pradėtas,
Aug tu, sopuliuos gimdytas, —

Man jau brėkšta vakarėlis,
Tau—grazus prasided' rytas...

"Liulia-liulia, mažutėli,
Liulia, mano laime!...

"Juk tu mano kunas, kraujas,
Mano sopuliai, nelaimės,

Nemiegotos baisios naktįs,
Didžios kančios, didžios baimės...

"Liulia-liulia, mažutėli,
Liulia, mano laime!...

Tai ne žalioj girioj paukščiai
Taip griaudingą gied giesmelę, —

Tai močiutė-liudnaakė
Liuliuoj' snaudžiantį vaikelij:

"Liulia-liulia, mažutėli,
Liula, mano laime!...

Liulia-liulia, mažutėli,
Lulia, mano laime..."

2. I. 1912.

Karolis Vairas.

Priamo maldavimas.

(Iš *Iliados* xxiv dainos.)

Bent prisimink savo tėvą, Achilliau, dievams panašusis;
Senis jis toks-jau, kaip aš, bežengias senatuvės slenkstį!
Ir kaip manė, ir jį gal kaimynai šitoj valandėlėj
Engia apspitę, o nēr kam senį nelaimėj paguodžia.
Bet-gi jis džiaugties dar gali, tavė girdėdams tebėsant
Gyvą ir sveiką, ir kasdien gali vilties išvisiąs
Mielųjį sūnų namon pagalios sugrįžus nuo Troijos.
Aš-gi, vargingas žmogutis, sūnų-karžygių susilaukęs
Troijai apginti, jų jau nei vieno nebėturiu šiandien!
Penkios jų dešimtys buvo manimp prieš achaijams
ateisiant:

Jų devynioliką brolių pagimdė motina viena,
O iš kitų meiliųjų motėlių kitį atsirado.
Daugį nužūdė, narius jų sulaužęs, be gailesčio Ares.
Vienas telikęs dar buvo, gynė ir miestą ir žmones,
Tu jį nudėjai, Héktorį, narsų tėvynės kareivį.
Jo-gi dėl aš čia dabar mirmidonų laivumpi ateinu,
Kūnui išpirkti brangiam aš átnėšu dovaną brangią.
Karžygý dieviškąsis! Širdį savo suminkštink,
Mindams Peleją, gimdytoją tavo! Aš *dār* vargingesnis,
Štai aš pátiriu kančią, kokiós dar nei vienas neketęs:
Vyro, vaikų užmušėjo, ranką prie lūpų aš spaudžiu.
Kalėdų Kaukės vertimas.

Iš moterų monologų.

(Pagal *D. Rathauz'o*).

...Ir štai jau męs laisvi! Kiek sopulų lėšavo
Ir kiek tatai pakelt' reikėjo man skausmų,
Iki tos mano silpnos rankos laisvę gavo,
Ir ašaras nubraukt' galėjau nuo akių.

Ilgai tu kankinai mane, kiek tik norėjai,
Nes, kaipo vyras, tu visur mane sekei, —
Suprast-gi mano liudną dušią negalėjai,
Aš tau buvau vergė, tu—ponas man buvai!

Augštyn pakilt' geidžiau, kur skaisčios yr' svajonės,
Kad buti kiek toliau nuo svieto šio geismų.
O tu, tu—vergas geidulių, juk be malonės
Trypei ir spardei man gėles visų jausmų!

Prabėgo metų daug!... Įvargo man krutinė,
Apkurto mano prots... vienok-gi pamačiau,
Kad aš skausmų baisių daugybę begalinę, —
Kur tiek bjaurybių daug, o tyro tiek maž jausmo, —

Taip ilgą-ilgą laiką kantriai čion nešiau!
Bet ne, užteks, daugiau nenoriu jau vergijos,
Užteks retėžius vilkt'... tetrūksta jų grandis!
Težusiu sau viena kur, tyrlaukyj žmonijos,
Užtat jausmai man gal nors kiek prasiblaivys!

Tegu! prazusiu kur, be meilės, be malonės,
Vienok tikrai džiaugiuos, kad truko tie ryšiai!...
Kiek daug tame yr laimės man,—nezino žmonės, —
Laisvai gyvensiu jau ir mirsiu sau laisvai!...
7. I. 1912. *Karolis Vairas.*

Paparčio žiedas.

(*Pašvenčiu Bronei*).

Joninių naktis. Stebuklinga naktis. Jos minkštutė
tamsa glaudžiasi prie akių, apsupa veidą, apsvaigina
mintis ir liepia dušiai trokšti, džiaugties ir laimės sopu-
lius kentėti...

Joninių naktis... Stebuklinga naktis...

Tos nakties žavėjančios gaidos ištempia krutinę,
apipila veidą meilės geismo karščiu, įdiegia širdin jaus-
mais neapčiuopiamus norus, o pati širdis tik daužosi,
tik plasnoja, tik varžosi, lyg jaunulytė mergelė, puolusi
pirmą sykį mylimojo glėbin ir suvienijusi savo my-
linčias lūpas su jo mylimomis lūpomis palaimintame
užsimiršime... Kiek laimės!... Kiek švento jautimo!...
Kiek sopulingo jautimo!...

Joninių naktis!... Stebuklinga naktis!...

* * *

Tą šventą sopulingų jautimų naktį jisai išėjo Pa-
parčio Žiedo jieškotų...

Paparčio Žiedas—tai meilės simbolas. Ne, Pa-
parčio Žiedas yra simbolas laimės... ne tos beturtės lai-
mės, kuri raitosi pageidimų kanvulsijose, ir ne tos, kuri
milijonų ašarose maudosi... Paparčio Žiedas yra sim-
bolas tokios laimės, kuria remiasi visatos gyvybės pras-
mė... kuri liepia gyventi ir trokšti gyvenimo, nors
tasai gyvenimas vietoje saldybių vien tulžį žmogui
dėtų burnon... sopulius širdin... kentėjimus galvon...

Jis yra simbolas tokios laimės, be kurios žmogus
jau ne žmogus, o tik gyvas lavonas... Toji laimė par
milijonų-milijonus metų vedė žmones vis pirmyn ir
pirmyn... ir save tikroje išvaizdoje nedavė pažinti...
ir vienval masino auksiniais savo meilumų ir garbės
spinduliais...

* * *

Jisai išėjo Paparčio Žiedo jieškotų.

Įnėjo grazulytėn girelėn, kur augmens jam kojas
bučiavo. O jo Paparčio Žiedo ištroškusi krutinė glau-
dėsi prie baltų-nekaltų berželių liemenų... gi jo karšty-
je sukepusios lupos bučiavo tų nekaltųjų medžių ne-
kaltąją žievę... Jo jauni raumens tampėsi, virpėjo, nei
įtemptos stygos...

Ir tame Paparčio Žiedo jieškojime jis buvo tarytum koks pasakos karalaitis, išėjęs svietan karalaitės sau rasty...

Jis dejavo... O akis apvilko kaszinkoks ukas... toks pat, kaip jaunikaicio akyse, kuomet pabunda jame pirmoji ir nekaltoji meilė...

*
* * *

Paparčio Žiedas! Paparčio Žiedas!...

Antai, tarsi skaisčioji aušrinė, sužibėjo minkštučių žolių tankumoje... lyg brangiausias deimantas juoduose mylimosios plaukuose... lyg šypsa, kurios lauki nuo savo širdužės!...

Paparčio Žiedas!... Paparčio Žiedas!...

Antai, ant švelnučio žolių aksomo dega Paparčio Žiedo ugnelė... Karšta ugnelė... Ji gali ir tavo širdį į pelenus paversti... ir iš tavo jausmų tik dumai liktų, jai tu tą stebuklingąjį Paparčio Žiedą sau ant krutinės padėt pabandytum...

Atsargus buk su Paparčio Žiedu!...

* * *

Jis rado Paparčio Žiedą!

Ar tu numanai, ką tas reiškia?... Jai tu nesi taip skausmus, kaip rasos sidabrinė ašarėlė, jai tu nesi taip tyras, kaip saulės spinduliai, grįžtantįs iš gaivingosios nakvynės... jai tu nesi taip tyras, kaip kudikio nekaltais juokas—tu negali numanyti, ką tai reiškia!...

Kad pažinus, ką reiskė jam Paparčio Žiedo suradimas, tu turėtum pasiliauti buvęs gyvuliškų pajautimų vergu... tu turėtum krauju atpirkti visa tai, ką esi kitiems bloga padaręs... Kitaip—tu nesuprasi, ką reiskė jam Paparčio Žiedo suradimas... tasai didžiausios laimės ir skaisčiausios meilės radinys...

* * *

Atsiklaupė prieš jį... sudėjo baltas rankas... ir ėmė kalbėti į Paparčio Žiedą meilės poterius... Ir toje jo tyroje maldoje nusimaudė visas prabėgęs gyvenimas, visi skausmai joje pasiliko... visos silpno ir netobulo žmogaus nedorybės paskendo... Ir jis klupojo prieš tą stebuklingąjį Paparčio Žiedą, lyg kudikėlis prie motinos kojų, jaučiąs, kad jį girdi ir mato gerasis Dievulis...

Kiek nežemiškos malonės toje skaisčios dušios maldoje ir kiek tyro ir begaliniai laimingo jausmo... ir atsizadėjimo, ir pasišventimo!...

Ir kiek noro taip per amžius matyti tą Paparčių Žiedą, ir buti arti jo, ir jausti jį prie savęs... Ir numanyti, žinoti, kad tu tik vienas jį suradai ir tu vienas tik turi tiesą į tą Paparčio Žiedą žiūrėti ir melsties!...

Kiek noro!... kiek jausmo!... kiek švento ir sopulingo laimės jautimo!... Ir ilgai jis taip meldės ir jausmus jautė...

* * *

Umas, sakytum iš pat žmonijos nelaimių dugno paeinąs ryksmas, lyg griausmas, suuzė prie jo galvos:—Šafin!... Tasai Paparčio Žiedas yra mano!...

Jis nutirpo. Taip lyg kas butų jį uždaręs aketyje. Susitraukė raumens, juodas debesys apniaukė akis, jausmus apsėdo kaszinkoks nelaimių prijautimo šešėlis...

Bandė ginti... balsas drebėjo, o per nubalusius iš didelės baimės veidus riedėjo dvi ašari, tartum dvi rasuti ant nugeltusio rudens metu lapo. Ir tasai iš pat žmonijos nelaimių dugno paeinąs balsas užė aplinkui jį:

— Aš esmi didesnis... tvirtesnis... galingesnis... Nesipriešink!... Tu—nendrė, o aš ažuolas!... Tu... tu... bespėkis!... Cha-cha-cha... Nors tu ir pirmas suradai tą Paparčio žiedą... vienok jis yra mano... ir jis ateis pas mane... O tau liks tik tuščias atsiminimas... Toks tuščias, kaip vaidulių apgyventasai namas, kurio visi žmonės šalinasi...

— Šalinasi... linasi... nasi... asi...—Skambėjo aidas Joninių nakties vilnyse...

Ir kaip baisiai tas aidas skambėjo!... Raitėsi kaszinkur tamsių lapų tankumoje, kaskadomis lėkė tolyn ir visai ašarotai pakalnei nešė jojo nelaimės garsą. Tas aidas juokėsi; nežemišku juoku... juoku, kurio vieta tiktai tenai, mirties šalyje... tarp amžinai užgesusių šviesybių...

* * *

Jisai da pažiūrėjo į Paparčio Žiedą, tarsi troško išvysti prie jo kokį, kad ir silpniausį, vilties šešėlį... O tokiom liūdnom akim jis žiūrėjo, kad Paparčio Žiedas butų apsiverkęs ir nuvytęs ir užgasęs, jai jame but buvusi gera žmogaus širdis... Paparčio Žiedas tik blizgėjo, ir daugiau nieko... o jai ir jam buvo gaila sutruškintos jo širdies, tai jis gailėjosi savotiškai...

Ir jis matė, kad Žiedas blizga anam iš tolybių atėjusiam garsui... o ne jam... Jam—tiktai atspindis, tik menkos nuotrupos... O anam garsui—ir laimė... ir meilė... ir Paparčio Žiedo liemenėlis... ir jo šaknelės... ir jo lapeliai...

* * *

Pakilo, norėjo bėgti. Negalėjo...

Puolė ant žemės... ir žemę griaužė. Mirties šaukėsi—bet jos nebuvo arti... Sudavė galvą į akmenį ir, pajutęs tatai, norėjo į akmenį pavirsti ir nieko nežinoti... nieko nenumanyti... nieko nejausti... Į akmenį pavirsti... suakmenėti... pražuti...

Pagalbos nebuvo.

O pragarinio balso aidas juoko kaskadomis sklaidėsi girioje ir giliavo lapų tamsumoje... O jam pagalbos nebuvo...

* * *

Ir silpnas jis pasijuto. Pakėlė galvą, su ašarotom akim... Lupos drebėjo, nei žmogaus, norinčio konvulsijų verksman pasinerti...

Vieną tik neaiškų sakinį ištarė:

— Gera... aš nieko... ne... nieko... tik aš noriu į tą. Paparčio Žiedo šešėlį žiūrėti... nors iš tolo... bile matyti... ir... atminti...

* * *

Jam tiktai atspindis, tiktai menkos nuotrupos...

O anam tvirtam, akmeninėse galybėse garsui—ir laimė... ir meilė... ir Paparčio Žiedo liemenėlis... ir jo šaknelės... ir jo lapeliai... *Karolis Vairas.*

5. X. 1911. New York.

Rimošius.

Vasilkai.

Ją apipylė šaltas prakaitas, širdį pervėrė šiurpis.

— Jau tuom ir užsibaigtų viskas!... Ir Dievas ją prie to prileistų?... Puolė ant kelių. Pradėjo kalbėti poterius.

Šią valandą jinai visa kunijos kokioj tai šventoj, tylioj ir audringoj maldoj, ir taip nepaprastai, širdingai meldė, kaip, turbūt, niekuomet dar iki šiol. Degte-degė. O meldė sau malonės, palengvinimo vargo. O, jinai jau nebgali. Jis juk — Visagalis.

— Susimylėk, Dieve...

Dieve! Duok jau kantrybės, galės.

Meldė tvirtai, neabejodama nė kiek, tartum Jis čia Pats buvo ir dėjo jai ant galvos savo raminančią šventą ranką.

Bet pati nepajuto, kaip pamazėlia atsitolino nuo maldos — mintis blaškė ir jau vėl papuolė į tinklą bausių jos dabarties šmėklų.

Skęstant sielvartoj, verstinai da stengėsi maldauti, dar išganingos ramybės, bet veltui—vien tarė žodžius be prasmės, yt svetimomis lupomis, svetimu balsu. Nežinomas “nepergalimasis” kalbėjo jai šimtais balsų—masinte-masino prie tokio baisaus tikslo, tempė ją jauną, silpną, užmuštą.

O atstumti tai nuo savęs jinai jau neturi vieko...

Taigi—ar ji gal lyginties, ristics!

Atsistojo.

Krutinė greitai bangavo; kvapas degino.

Atsitupė gale lovos, susiglaudė—nejudėjo.

Jinai neturėjo jau savo valios, nei nesistengė ją turėti, vien vadžiojo ją šaltos mintys. Viskas užmirė.

Jai buvo nepatogu, karšta—nuskleidė nuo pečių rubus. Suspaudė rankom galvą. Aplinkui—tyla.

— Ir taip visi...

Nors viens pritartų.

Juk ji neiškentės! Ir už ką, už ką? Ką ji jiems blogo padarė!

Kad mylėjo jį. Ji ir dabar jį myli.

Visa kaltė—jos sunus. Be šliubo. Jos sunus! Ha-ha-ha!

Ir žmonės ir kuningas—ir ko nori tie žmonės nuo jos?!

O tėvai... “Kai dasizinojo”, pasakoja...

O kas jai tėvai!

Už ką jie tur ją “prakeikti”.

“Kaip dasizinojo, sako, baisu—motina net pagel-tonavo iš apmaudo—taip ir kibty į plaukus, net dreba”

Motina!... Taigi jos motina!...

“...Pakarsiu aš tą jos benkartą, te tik atsivelka!...”

Ir kur tik aš akis dėsiu?...

Maža da jai vargužio.

Lai rustauja sau ant jos, bet sunelį užgauti—tai ne. Ne lygu žvėris...

Dabos jį, kaip savo meilę. Niekam neleis juokties. Užsistos jau viena.

Bet ko jinai tur eiti pas tėvą? Valandžiukei jos mintys nustoja bėgusios ir jinai lyg atranda išėjimą. Ko?... O kur dėsis kitur. Nejaugi čionai. Ir tikrai kokio jinai dabar darbininkė, ligonė, nuvargusi, su vaiku. Viens vargas.

Ir kas jos norės čionai!

Vis klausia, kada išeis pas tėvus.

Taip, jie varyte-varo iš čion...

“O tėvas, girdi, nieko—tyli”. Tik tas tylėjimas, rasi, suvis ne prieš gerą. “Akyse taip ir užsidega pik-tumas”.

Gal perdeda. Bet kur ten. Ar jinai pati ne-supranta?

Brolis tik juokiasi: “ko jieškojo, tą ir surado”.

Tikras jau pragaras pasidarė, kaip sužinojo ir tokia jau audra...”

O ar senai, kokios laimės jai buvo, kokie švie-sumai! Regis tik amžius gyventum ir nieko negeistum.

Na, žmonės...

Tegu, jau sau žmonės. Bet jis ko atsimainė?

Jis, tas brangusis, mylimasis... Jinai negali be jo gyventi!

Juk ji viską išvargtų, viską pakeltų, kad į ją jis vien meilingą žodį pratartų.

Kaip jinai džiaugės, kaip jį mylėjo. Ir toks jis geras, o jo gražumėlis. Ir lyg paskutinį sutvėrimą tėškė nuo savęs!...

Na, kas-gi jai—aiškiau negal buti—visi nutils, ir jai bus ramu.

— O jaigu jis da?... Po senovei atsimainys. Graudžiai prasijuokė. Džiaugsmui... Kam čia sapnuoti—nebgalima norėti, nepakeliamą kelti. Mintys painiojosi, galvoj užė. Paklusni kokiam tai nepergalimam vadui atsistojo.

— O ten, ten... Viešpats... Viešpats atleis jai! Tai Dievė, jai jinai negali iškentėti jau savų vargų! Ką-gi jai daryti? Toks baisumas!...

Nieks nerupės jai, tik priglaus, nuramins...

Tai ko ji stovi!

Ar gal but aiškiau jai—vargdienei?

Patamsiais priėjo prie lingės. Paėmė kudikį ir prisiartinę prie mažučiuo kamaros lango. Vos-ne-vos prasimušanti mėnesio šviesa glostė, supo švelniais neiškiais šešėliais motiną ir jos kudikį, priglaustą prie krutinės.

— Koks tavo gyvenimas bus! Mažutėli tu... vargų vargeliai...

Gimė begaliniai norai nesiskirti su juo, bet pargalėjo save; nuvijo tas vaizdingas, masinančias mintis, ir, yt išvydusi patį tikslą, skubiai išbėgo iš tamsios kamaros.

Keistai sudejavo—sugirgždėjo duris.

Bėgo ir nieko nemanė, nieko nematė aplink save. Vien bėgo. O lauke buvo šviesu nuo mėnulio ir tokia tyla.

Lyg visa gamta valandėlei nustojo dusavus; tarytum visakas džiaugsmingai gerėjas ir tyliai šypsos. Tarp žydinčių vyšnių skendo kryžius, tik jo dabi koplytėlė su šventaisiais matėsi tarp baltų žiedų. Iš aukštybių plaukė rami, tyliai glostanti pilnačio šviesa.

Obėlės ir kriaušės senam sodne, susipynusios šakomis tvėrė stebėtiną vienatę, pasakos vietovę. Tarpais, persiskyrus baltoms šakoms, žemė ir iškrypę senų obelių stuobriai dangstėsi aiškėmis, šviesiomis dėmėmis.

Bėgo uksminga gatvele, tarp medžių, krumų Greitai dusavo.

Akįs, įbestos bebėgant į vien tašką, buvo pilnos sunkios sielvartos ir kartu kokio tai bešališkumo.

Išsinėrus iš po medžių, jai klojosi didelis jaunas sodnas, šviesus, malonus.

Nustojo bėgusi, atsiduso, bet dusavo vis sunkiai, neramiai.

Aplenkė bičių avilius, dailiai išmėtytus sodne.

Ore pakvipo medumi.

Skmaidė rankomis kerus serbentų, gegužmedėlių. Praėjo gelsvą ilgą taką.

Tarp alyvų, apdrėbtų pundais fiolėtinių mėlynų žiedų, kvepiančių kokiais tai džiaugsmiais, lengvumu, sublizgėjo vanduo; platus, gilus tvenkinys.

Juodas ramus vanduo, nužertas mėnulio spinduliais, mainėsi tolimam pakraštį į žalią, jauną pievelę, tai vėl rubežiavos su tamsiomis nendrėmis ir ajerais.

Prie kranto stovėjo amžiai-uosiai išplėtę savo galingas šakas, pro kurias tik vos-nes-vos košėsi mėnulio šviesa baltomis žvaigždutėmis, navatnoms, žėrinčioms daboms. Kitur medžiai buvo prisiartinę prie pat vandens ir skleidė savo šakas, yt užkerėti stovėjo—stebėjos tai savo gražiai išvaizdai, atsimušančiai tyliam, atspindinčiam vandenyj; stebėjos tam juodam paslaptinam tvenkiniui, kur tai toli, toli mirgsėjo, žerėjo taip pat gausiai pabertos žvaigždės ir mėnuo plaukė taip pat lėtai, galingai, kaip ir viršui, o ypač nustebo, tai žmogystai, moteriškai, pasirodžius taip netikėtai, yt

iš žemės išaugusiai, dabar, toje ramybės valandoje.

Medžiai tylėjo, nejudėjo.

Tik staigu varnos visu buriu garsiai sušlamėjo viršunėse ir išlakstė į visas puses.

Jinai gi žengė suvis išlėto. Kas tai ją glaudė, ramino, toks šventas, begaliniai gražus. Sustojo, valandėlę nerimavo, paskui puolė po jaunų berželių. Minkšta žolė apsupo jai kojas, sijoną. Iš viršaus nuo jaunų, taip žalių žolių lapų beržo liejosi, plaukė jaunas pavasario kvapas.

Bet jai nebuvo ramu.

— Tat tiek tik drąsos!... Jau nusigando... Koki jinai silpna! Nejaugi vėl lysti į tą duobę, į tos purvynus? Nejaugi da negana užgauliojimų, vargų?!... Juk jos ateitis-sunki, kaip ir pats vargelis!...

Ko dar belaukia?

O kas ten—ji dagi nė plaukti nemoka, tai tik mažutėlė valandėlė, ir suvis nereiks nežmoniškų minčių galvoti. Nereiks.

Jinai da giliau užsimastė. Kur tai toli, toli, iškarto vos girdimai, dainuoja, ubauja naktigoniai.

— O gal ji pakels tą viską, pakels ir iškentės? Na tik, Dieve, kaip ji gal palikti vieną savo kudikį. Taigi, o jis kuom kaltas, kad visi paskui jį vargintų, pirštais badytų? Jinai nieko neprašytų, kad tik jos numylėtas ir žodį, vieną tik žodį tartų ir ją nuramintų, o jai ir vargai vargti būtų lengviau.

Tik negeru tas pasibaigs! Ko jau ten belaukti. Anksčiau, ar vėliau. O antra, ar ji nemato, kai žmogus atsimainė, į žmogų nepanašus. Kokio jau ten meilimumo ar dainos laukti—galvą nuleidęs, tik taką daboja, suvis ne tas ne tik jai, bet ir visiems. Pažiuri kartais šnairiomis, dantis sukandęs,—šurpis ima,—net jai baisu darosi.

Ir kas taip galėjo padaryti?... Taip grumoti, taip kolioti. Ją, ją, kuri viską jam atiduotų. Atstumė!

Ir jai ne tas,—nereiktų jai vienai dabar sėdėti, ateitų tas linksmas balandėlis ją vargdienę priglaustų ir tokius gražius, laimingus žodžius kalbėtų!...

Ir gera jiems būtų, taip gera, ir naktis labai trumpa būtų... Kaip pirmiaus, nespėtų nė apsižvelgti, tik žiūrėk, mėnulis jau išsidangino, nuėjo, ir dangus jau tamsus, o vienam krašte—raudoni bruožai—vadinasi jau rytas, tuoj jau į darbą.

O! Bet kas tai jiems! Jiems nė už ką. Jiems tai juokais nueidavo. Arba tąsyk... Ką tik susipažinę buvo.

Užplaukė kokia tai audra linksmių minčių, atsiminimų.

Tartum dabar eina štai iš bažnyčios. Tąsyk, vasarą pavakariais. Ilgiau užsisėdėjo pas savuosius, bet ir skubėti jai namon į dvarą nebuvo ko. Ėjo sau viena, ėjo išlėto. Niuniavo kokias tai linksmas dainuzės, ir ko tik neprisvajėjo, ir ko neprimanė beeidama keliu! Neseniai da pastoję į dvarą ir tat buvo jos pirma tarnystė. Viskas jai buvo išpradžių nejauku, svetima. Jai, paprasto bobelio dukrai. Daug buvo jaunų, daug

buvo usočių, vikrių bernužių dvare. Bet iš visų gražiųjų, iš visų linksmųjų „jis“ tai buvo gražiausias, jis—maloniausias. O kaip prisirtinus prie jo, kaip jai pirmai žodį pratarus jinai nežinojo.

Lyg tyčia tuomet likimas ir suvedė juodu dviese, akis į akį.

Na ir išties, ko jai buvo skubėti tąsyk namon? Jinai ir neskubėjo, net pasuko toliau, į laukus ir vaikščiojo sau, kaip kokia panaitė—juk vislygu—jo nebuvo da namie šventadieniai jis grįždavo vėlokai. Kartais nuo širdies pajuokaudavo ar atnešdavo by kokio „kiškių pirago“. Gal ir dabar, šiandien?... manė jinai sau. Bet jai to nereik, jis jai užvis mieliausias. Kam ji rinko tuos vasilkus—ir pati nežinojo—vat, taip sau. Ar negražus buvo rugeliai, ar nesilenkė jie jai į kojas? Lenkėsi, siuršeno laukai varpomis, lytėjo jos rubus, marguliavo ir vasilkos. Rovė, skynė jas, berupestingai dainuodama „rutele“. Priskynė didoką pundą, ir norėjo supinti vainiką. Va, taip sau, dėl juokų, o gal ir ji bejuokaudama apvainikuotų! Nevislygu? Jau saulutė, ritos prie krumų, prie žemės arčiau, jinai ir norėjo plaukti iš rugių link namų. Ir jau buvo prie krašto, ir ką pasergėjo pati savo akim išpradžių nepatikėjo, tik staptelėjo, kazinko širdis taip pradėjo plakti, kad atbula žengė porą žingsnių, tartum norėdama atgal pradingti tarp gelsvų rugelių. O tiesą pasakius, ko jinai kvaila turėjo dangstyti, bijoti—pati nežinojo. Bet kaip ten nebut buvę—„jis“ jau pamatė ją, da linksmai prašnekinęs, nušvitęs ėjo prie jos. Ką jau kalbėjo, ką taip širdingai šnabzdėjo—neminėk! Tokie džiaugsmi, tokios laimės! Ir pats toks jau gražus, širdingas. Paskui tyliai paėmė jos ranką, tyliai ką tai kalbėjo, paėmė vasilkus.

— Aš tamstai nupinsiu vainiką.

O jinai juokės, juokavo iš jo, ir jie abu juokaudamu, linksmi pynė vainiką, šnekučiavos prie upės susėdusiu.

Ir nepajuto, kaip saulė jau senai nusileido, kaip nuo upės tęsėsi vasaros vakaro šiluma.

Jie jau nebuvo tolimi viens kitam, o tokie artimi draugai ir skaisti meilė da daugiau suliepsnojo tarp jųjų.

Ir paskui prasidėjo gyvenimas—toks jaunas, toks linksmas.

(*Toliaus bus*).

Victor Hugo.

Vertė Žemės Vaikas

Notre Dame de Paris.

(Paryžiaus Švenčiausioji Panelė).

ROMANAS.

(tąsa)

— Štai ką,—atsakė Maėta.—Sykį atjojo į Reimsą kanakokie žmonės. Apdriskę, nusivalkioję. Apdriskę, nuskurę, valkiojosi po miestą savo hercogo vedžiojami. Jie visi tamsaus veido, juodais garbeniotais plaukais, sidabrinės rinkės ausyse. Jų moteris dar baisesnės už vyrus. Veidai dar tamsesni, plaukai nudribę ant nugarų, lyg tų arklių uodegos. Vaikai—tai tikros bezdžionės. Ir visa ta bjauri gauja traukė per Reimsą Lenkijon. Bet jiems nepavelyta ilgai gaišti mieste; tada jie sustojo netol už miesto, ant nedidelio kalnelio, pas maluną. O miesto gyventojai taip ir traukė jų pasižiūrėtų. Jie burė, pranašavo visokius stebuklus ir rodė visokias štuksas. Sakyta apie juos visaip, tai buk jie vagią mažus kudikius ir valgą žmogieną; išmintingesnieji patarė: „neikite, sako, pas juos“, nors ir patįs ėjo, bet taikė taip, kad niekas jų nematytų. Moterims tai jie burė dievai žino ką: vienai sakė, buk jos sunus busias karalium, antrai—kad patapsias popieziūm ar kardinolu, žodžiu tariant, visame mieste nebuvo nė vieno žmogaus, kuriam nebutų jų skiriamą kokia nors garbinga ateitis. Bėdina Pakėta irgi paimdomavo sulig dukrelės likimo ir nunešė pas tuos valkatas savo mylimą dukrelę Agnesą, kad dažinoti, ar nebus ji kokia karalienė arba šiaip kokia didikė. Čigonai, pamatę mergelės gražumėlį, gerėjosi begalo ir balsiai, ką deja! ir jos motina girdėjo. Kudikis dar nebuvo metų amžiaus. Ji kasžinką jau savotiškai plepėjo ir buvo taip sveika ir graži, kad nebuvo galima atsiziūrėti į ją. Ji persigando čigonų ir ėmė verkėti. Motina pabučiavo ją ir kuogreičiausiai nusinešė, pasikakinusi tuom, ką girdėjo nuo čigonų apie savo Agnesos ateitį. Jai išpranašauta, kad mergaitė, užaugusi, bus begalo daili, gera ir pataps karalienė. Kitą dieną, mergaitė miegant, motina paliko duris pusiau pridarytas, o pati nubėgo pas kaimynę su koku tai reikalu. Netrukus ji grįžo; negirdėdama mergaitės verkiant, pamįslijo: „a, kaip tai gera, kad ji nepabudo“. Priėjusi prie durų, rado jas plačiai atdarytas. Nelaimingoji motina pribėgo prie lovos.... Kudikio nebuvo, lova tušti ir vietoj dukrelės pasiliko tiktai jos mažytis gražus čeverykėlis. Ji puolėsi klykdama prie laiptų ir, mušdama galvą į sieną, vaitojo: „Mano kudikėlis, kur ji, pas ką ji?“ Gatvėje nebuvo gyvos dvasios, namai uždaryti ir niekas negalėjo atsakyti į jos klausimą. Ji visą dieną bėgiojo pati ne sava, tartum pamišėlė, iš namų į namus, iš gatvės į gatvę, beldėsi į duris, į langus, kaip ir tas žvėris, kuriam atimta vaikai—žvėriukai. Jos akyse degė ugnis, nuo kurios džiuvo ašaros.

Ji pati atrodė baisi. Stabdė ant gatvių praeivius ir vaitojo: "mano dukrelė, mano geroji mažutė dukrytė! Kas man sugrąžins ją, aš tam vergausiu, busiu šuns vietoje,—tas galės su manim daryti viską, ką tik panorės!" Širdis taip ir plyšo jos besiklausant. Net vyrai, ir tie verkė. Vakare ji sugrįžo namo. Jai nesant namie, kaimynė matė, kaip jos grįžion inėjo dvi čigoni su kažkoku ryšuliuku ir netrukus skubina išėjo lauk, gerai pridariusi duris; po tam iš Pakėtos kambario pasigirdo kudikio verksmas. Nelaimingoji motina, parėjusi namol ir užgirdusi tą kudikio klyksmą, šoko laiptais į savo kambarį. Bet tai, ką ji paregėjo, buvo baisu. Vietoje savo gražios Agnesos, dievo angelėlio, atsiųsto jai nusiramimui, ji rado kasžinkokį mažą baisuną, baisų, raišą, kuprotą, bešliaužinėjantį ant grindų. Nubalo motina iš baimės, užsimerkė ir sušuko: "Viešpatie, koki tai nelaba ragana permainė mano dukrelę į tokį baisuną?" Kaimynai pasiskubino išnešti baisuną iš jos kambario; ji butų išėjusi iš proto. Iš pžiūrėjimo, jis galėjo turėti bent keturis metus amžiaus ir tauškėjo kažkokius niekam nesuprantamus žodžius. Pakėta pasiėmė į rankas pasilikusį jai mažutį čeverykėlį ir, žiurėdama į jį, stovėjo, nesikrutindama, tarytum apmirusi. Manyta ją tikrai jau nusibaigusią. Tik staigu pašoko ir, drebėdama visu kūnu, bučiuodama čeverykėlį nesuskaitomą daugybę kartų, sušuko: "kudikėli, brangiausias mano kudikėli, kur tu?" Męs visi verkėme; ir dabar dar, tai atsimiuns, veržiasi ašaros. Juk kiekviena motina numano, ką tai reiškia netekti kudikio, ar ne? Paskui ji išbėgo lauk iš kambario, vaitodama: "pas čigonus, pas čigonus: duokite pulką kareivių, kad jie sudegintų tuos raganius!" Bet kada ji atbėgo ton vieton, kur dar ryto metą buvo čigonų taboras, jau visa buvo tuščia, valkatos pasitraukė. Naktis buvo tamsi, vytiš čigonų nebuvo galima. Kitą dieną už kelių lje nuo Reimso rasta ugnavietė ir susėkta ant žemės keli lašai kraujo. Čia pat buvo išmėtyti kaspinėliai nuo mergaitės rubų. Kaip vakar buvo subata, ir nieks tatai neabejojo, kad tą naktį raganiai ir raganos laikė savo šabą ir savo baisaime pokylyje suėdė nelaimingą mergaitę. Kada pasakyta apie tai Pakėtai, ji ineko neatsakė, tik pakrutino lupos. Ant rytojaus ji visa prazilo, o dar ant rytojaus jau jos nebematyta mieste.

— Šokia baisi istorija,—atsiliepė Udarda,—tikrai, be ašarų negali jos klausyties.

— Dabar ir aš nesistebiu, kad tamista taip bėgai nuo čigonės,—patėmijo Žerveza.

— Juo labiau,—pridėjo Udarda,—kad tie čigonai ir-gi atėjo iš Lenkijos (Polonijos).

— Neteisybė, jie—iš Katalonijos,—tarė Žerveza.

— Na, gal buti, aš visada neatskiriu tų dviejų žodžių.

Maėta ėjo užsimąščiusi ir nesakė nė žodžio, paskendusi atsiminimuose smulkmenų iš tik-ką papasakotos istorijos.

— Kas-gi pasidarė su Pakėta? Nejau taip nieko ir nesusekta?—klausė Žerveza.

Maėta negirdėjo užklausimo ir tylėjo. Žerveza atkartojo tatai.

— Kas pasidarė su Pakėta?—atkartojo ji, lyg ir nenumanydama, ką sako; o paskui, tartum pasistengusi suprasti klausimą, atsakė:

— Ak, taip! Niekas nieko daugiau negirdėjo.

Ir potam pridėjo:

— Vieni-kiti sakė, buk matė ją išeinančią iš miesto; paskui rado jos auksinį kryželį ant akmeninio kryžiaus palei vieškelį. Pirma Pakėta nė už ką nebut atidavusi to kryželio ir brangino jį lygiai kaip ir savo gyvastį. Paregėję, kad ji jau persiskyrė su taip brangintinu daigtu, kaip jos auksinis kryželis, nusprendėm, kad ji pasidarė sau galą. Tuom tarpu buvo ir tokių, kurie tikrino, buk matė ją pakeliu į Paryžių. Ji ėjus basa ir apdriskusi. Vienok aš mįsliju, kad jos jau nebėra ant šios ašarų pakalnės. Ji tur buti nusiskandino.

— Bėdina Pakėta!—tarė Udarda.

— O kur dingo tas jos čeverykėlis?—paklausė Žerveza.

— Dingo kartu su ja,—atsakė Maėta.

— O kas pasidarė su anuo baisunu? Jūs, tur buti, ar nuskandinote jį, ar sudeginote?

— Ne,—atsakė Maėta.—Arcivyvskupas pakrikštijo jį ir nusiuntė Paryžiun, kur jį ir pametė ant medinės lovos prieangyje bažnyčios Švenčiausiosios Panelės.

Taip besikalbėdamos visos trys draugės priėjo iki Grevo pleciui. Jos taip buvo užimtos, kad aplenkė nepatėmijusios šventvietę ir nuėjo linkui pajuokos stulpo, aplink kurį jau rinkosi publika. Gal jos butų ir pamiršę apie Žiurkių urvą, jai ne Estaš, kurs tarė:

— Mama, ar dabar galima kleckas suvalgyti?

Motina atsipeikėjo.

— Beje, juk męs ir užmiršome apie užsadarėlę!—sušuko.—Parodykite man Žiurkių urvą, aš noriu atiduoti užsadarėlei klecką.

— Tuojaus, atsakė Udarda.—Eikime.

Visos trys moteris pasuko atgal ir nuėjo linkui Rolandos bokšto.

— Nereikia kad visos žiurėtų per langą,—tarė Udarda.—Męs galime ją išgąsdinti. Leiskite mane pirmai, ji mane jau pažįsta. O aš judviem pasakysiu, kada bus galima.

Ir ji nuėjo pas langelį. Didelis gailestis ją apėmė, kuomet ji pažiūrėjo į vidų. Linksmas ir nerupestingas jos veidas visiškai persimainė. Akis apvilko ašaros, lupos susitraukė, lyg ji but benorinti verkkti. Po valendėlei, pridėjusi pirštą prie lupo, ji pasišaukė arčiaus Maėtą.

Susijudinsi Maeta priėjo atsargiai, pirštų galais. Moteris pamatė liudną reginį.

Angštame urvelyje, ant negrįstos aslos, sėdėjo susitraukusi moteris. Pasmakrį ji atrėmė į kelius, kurius, sudėjusi kryžmai rankas, glaudė prie krutinės.

Apsivilkusi ji buvo ilgu pilku apsiaustalu, panešėjusiu į maišą, kurs apsiautė ją visą plačiomis kvoldomis. Ilgi žili plaukai dengė jos veidą ir dribo žemyn nuo kelių. Išpradžių ta stovyla atrodė lyg koks nematytas juodas trikampis, kurį puolanti iš langų šviesa vietomis apšvietė, o vietomis ne. Tai nebuvo nė moteris, nė vyras, nė koks gyvas sutvėrimas, nė-gi kas-nors suprantamo. Buvo tai kaž-koki šmėkla, fantazija ir buitį, sutvėrta iš šviesos ir šešėlių. Per nudribusius plaukus vos tebuvo galima matyti jos aštrus gymis. Iš po apsiaustalo truputį matėsi basa koja, tartum sustingusi ant šaltos aslos. Visa stovyla lyg ir drebėjo. Atrodė, buk ji nė kvepuoja, nė-gi gyva. Tarytum akmenį, tarp kurių ji gyveno, padarė ją tokia bejausle, kaip ir jie patįs kad buvo. Išpradžių galėjai manyti, jog tai šmėkla, o paskui—stovyla.

Laiks nuo laiko pamėlynavusios lupos krutėjo ir drebėjo. Tatai atrodė kaipir drebėjimas nuvytusių lapų, kuriuos sujūdina vėjas.

Tuom tarpu akįs žiurėjo. Jų žvilgis buvo ilgas, gilus, rustus, nekrutęs, įremtas vienan taškan kitame celės kampe, kurio nuo gatvės nesimatė. Rodėsi, buk visa tamsybė ir visi tos nusikentėjusios dušios sopuliai susiliejo vienan žvilgin, įremtan į kaszinkokį paslaptingą daigtą.

Toki tai buvo Žiurkių urvo gyventoja, kurią vadino Rolando bokšto užsidarėle.

Visos trys moterįs žiurėjo pro langą. Jos užstojo šviesą, ir taip šykščiai tėjusią vidun, o užsidarėlė to nejautė ir nematė.

— Nekliudysime jai,—atsiliepė Udarda.—Ji meldziasi.

Tuom tarpu Maeta žiurėjo į ją su nusistebėjimu, kurs kas kartas vis ėjo didyn, o jos akįs apsilvėgė ašaromis.

— Tai butų įstabu!—murmėjo ji.

Ji dar giliau įkišo galvą vidun ir jos akįs pasiekė tą kampą, kurin žiurėjo užsidarėlė. Kada ji atitraukė veidą nuo lango, jos veidu birėjo ašaros.

— Kaip jųs vadinate tą moterį?—ji užklausė Udardą.

— Męs ją vadiname sesuo Gudula.

— O aš, atsakė Maeta,—vadinu ją Paketa Šantfleri.

Ir, pamojusi ranka nusistebėjusiai Udardai, vėl pasilenkė lange ir parodė Udardai tamsų kampą celėje. Tame kampe Udarda pamatė ružavą atlasinį čeverykėlį, išsiuvinėtą auksu ir sidabru.

Žerveza ir-gi pažiurėjo ir visos trys moterįs apsiverkė, bežiurėdamos į nelaimingąją motiną. Bet ši nieko nematė. Ji buvo toje pat pozoje, draskiusieje širdis toms, kurios jau žinojo to mažyčio čeverykėlio istoriją.

(*Toliaus bus*).

Salomėja.

Pagal N. Minski.

Oscar Wilde¹ (*O. Uaild*) sutvėrė aistetiką dabartinės paniurusios žmonijos, suvaržytos tvankiame pramonijos gyvenimo ore. Galima tarti, kad visa O. Wilde'o poezija—yra apysakų smoguriavimų ir sielos kankinimų, įkunijusių save grožės tarnavimui. Gyvenimas jam yra tvėrimu, ir *Salomėjoje* tą gyvenimą jis paverčia į meilę².

Kritika, perkračinėdama tą dramos veikalėlį, vieton nurodyti idėją, kalba apie autoriaus užmanymą. Anot kritikų, *Salomėjoje* autorius įkunijo keletą savo numylėtų paradoksų; išviso tris.

Pirmu yra aistetikos paradoksas. Teisingas įkainavimas matosi ne vidujiniame etikiniame turinyje, o paviršutiniame aistetiškame ištobuliniame. Jokanaanas kalba prieš nuodėmes, aistrumą (*strašt', voluptas*), bet Salomėja negirdi jo karštų žodžių, o mato vien tik raudonas lupas. Ir ji užsidega geiduliu to, kurs tą geidulį atmeta.

Antru yra individualizmo paradoksas. Gyvenimo supratimas yra įkunijime savo noro, savo valinio "aš". Salomėja nori pabučiuoti Jokanaano lupas ir tas tur but išpildyta. Ir visame pasaulyje nėra to, prieš ką ji sustotų. Paviršutinis prasikaltimas yra niekas, sulyginus jį su vidujiniu prasikaltimu. Salomėja užmuša mylimą ypatą, bet nenori numalšinti savo noro.

Galop trečiu yra demonizmo paradoksas. Salomėja taip geidulingai užsimanė pabučiuoti Jokanaano lupas, kad šis, jai butų susitaikęs su tuom, but papildęs piktžodžiavimą ir šventvagystę ir iš jų atsirastų meilė. Salomėja, budama ištikima meilės įstatams, turi nužudyti tą, kurs savo Dievo šventumą statė augščiau meilės šventumo.

Šiais trims paradoksis kritikai ir išriša tragedijos idėją. Bet jie priderančiai apšviečia tik mažą tragedijos dalį ir negal suvienyt visą į viena, parodyti pačią veikalo idėją. Gimsta eilė psichologinių klausimų, į kuriuos šie paradoksai jokio atsako neduoda.

Ar Salomėjos meilė Jokanaano buvo priepuolinė (*zufällig*), ar reikalinga? Kodėl Salomė pamylėjo Jokanaaną: ar todėl, kad pas jį baltas kunas, juodi plaukai ir raudonos lupos, ar todėl, kad tas kunas, plaukai ir lupos prigulėjo naujojo Dievo pranašui? Reik atminti, kad pirm susitikiant Jokanaaną, Salomė vedė skaistų ir šventą gyvenimą. Kyla kitas klausimas: kodėl ji vedė tokį gyvenimą? Ar todėl, kad tarpe žydų ir

¹ Oscar Wilde, anglų dramaturgas, gimęs 1856 m., miręs 1900 m. Be *Salomės* yra parašęs daug kitų veikalų: *Lady Windermere's Fan*, *A Woman of No Importance*, *An Ideal Husband*, *The Importance of Being Earnest*, *The Duchess of Padua*. — Red.

² P. Kohan. Očerki po istorii zapad-europejskich literatur. Tom. III, čast I.

stabmeldžių nepasitaikė tokio, kokį ji būtų galėjus pamylėti; ar ji nė vieno negalėjo pamylėti, kaip tik pranašą. Leiskim, kad aistrumas prie Jokanaano gimė ačiu demonizminiam šventvagystės suvedžiojimui. Bet vėl; jai ji visą savo gyvenimą nebut sutikus Jokanaano, nejaugi nebut pažinus aistrumo, ir baigus gyvenimą skaistybės užlaikyme? ir kodėl? Į šiuos visus aistetizmo ir demonizmo klausimus kritika nieko negal atsakyti. Jų gi neišrišus, mes nieko negalime tarti apie Salomėjos budą, charakterį.

Ar tik neklysta kritikai, rasdami tragedijoje vien tik aistetizmą ir demonizmą? Viena rusų artistė išsitarė, kad *Salomė įtikėjo į Kristų, kurį praregėjo Jokanaano prakalbose*. Ar tik ne tuose žodžiuose reikia įieškoti visos tragedijos išaiškinimo? Anot Minskio³, tada galima viską suprasti, jai žiūrėti dvejavienybės (dvojedinstvo) atžvilgiu, kuri ir pridudavo narsumą pirmiems krikščionims. Pritaikinant prie Wilde'o tragedijos dvejavienybės tiesą, galima šiaip formuluoti.

Idėalo gamta dvipusė. Viena iš pusių atkreipta į dvasią ir priimama, kaip šventumas. Kita—atkreipta į paviršutinius jausmus ir priimama, kaip grožė. Musų kunas ne kas daugiau, kaip tik matomoji duša. Dušagi—suprantamas kunas. Bet ar nesutinkama priešingo? Sąryšis tarp šventumo ir grožės nekartą trukdavo. Galutinė sritis to trukimo aiškiai patėmyjama tarp žydų ir graikų. Žydai matė šventumą, bet jo neįkunijo į paveikslus: netverk sau alko. Bijodamas įkunijimo, žydiškumas ištikrųjų pasirodė negalįs įkunyti apsireiškusį jiems šventumą ir jie pastarąjį sumainė ant farisėjų melagystės. Graikai gi—priešingai: jie įkunijo grožę, nedasiekė šventumo. Jų sutvertieji dievai nebuvo tobulėsnai už žmones—gėrė, paleistuvavo, gyveno melu. Kristaus užduočia ir buvo tai visa suvienyti. Tatai Kristuje ir randama dieviškumas ir žmogiškumas; todėl krikščionystėje suvienyta ir žydų meilės įtatas ir graikų dievo įkunijimas ir prisikėlimas.

Iš visko galima pasakyti, kad Kristus turėjo turēt nevienu šventumo pirmtakuną, Jokanaaną⁴, bet ir kitą, meilės pirmtakuną, kuriuo, anot Wilde'o, ir buvusi Salomė.

Jokanaanas ne tik šventas pranašas, bet ir gražus jaunikaitis. Ir ta grožė yra butinas dvasios apreiškimas. Salomė ir-gi ne tik graži karalaitė, bet ir dvasioje—šventoji. Ji nieko nepamylėjo todėl, kad kituose nebuvo šventumo.

Kad parodžius asmenų charakteristiką, Wilde pri-
verčia juos gerėties mėnuliu ir išreikšti savo žodžius.

³ Minskij, *Idei Salomei*.

⁴ Jonas, Joannes Baptista. *Red.*

Ir mėnuo buvo lyg veidrodis žmonių norų ir geidimų.

Herodas, gyvenęs paleistuvystėje ir girtuoklystėje, sulygina jį su motere, įieškančia mylimojo:

— “Kodėl mėnulis toksai stebėtinas? Tiesa, ar nestebėtinas pas jį mąstymas? Jis — tai lyg histeriškoji moteris, visur įieškanti mylimųjų. Be to—jis nuogas; jis suvis nuogas. Debesys stengiasi jį pridengti, bet jis nenori. Jis strapalioja, yt girta moteris.”

Herodienės tarnas, turįs blogas žinias apie savo draugą, sako:

“Paziurėkite į mėnulį. Jis—tartum moteris, kelianti iš kapų. Jis panašus mirusiai moteriškai. Galima manyti jį numirėlių įieškant.”

Jaunas sirijietis, įsimylėjęs į Salomėją mąsto, kad

“...jis į karalaitę panašus. Su geltonu uždangalu ir mažutėmis, kaip balandžio, kojutėmis. Galima manyti jį šokant.”

Salomėjai mėnuo išrodo:

“...lyg maža gėlė. Mėnuo šaltas ir skaisčius. Taip, mėnuo tur merginos skaistumą. Ji dar niekad neatsidavė vyriškiui.”

Sutikus Jokanaaną, ji pirmiausia patėmija jo skais-
tumą: “Aš manau”, sako ji, “kad jis irgi skaisčius, kaip ir mėnuo”. Salomė pamylė Jokanaano grožę, bet ji neužtikrinta, kad pamylėjo jo kuną:

“Jokanaane, aš pamylėjus tavo kuną. Tavo kunas baltas, kaip sniegas.”

Bet vidujinis balsas šnabžda, kad ji ne kuną pamylėjo, ir jį perkeičia savo nuomonę:

“Ne, tavo kunas bjaurus, lyg lavonu atsiduoda. Aš pamylėjau plaukus.”

Šie išsitarimai ir atsakai ne kiek nesuprantamesni žvilgsniui aistetikos-demonizmo kritikos. Bet, žiurint nuo dvejavienybės augštumo, gaunama gili prasmė.

Salomėja ir Jokanaanas—dvi pusi busiančios harmonijos. Jų siela užsidegė vienu idėalu, bet ne vienaip teišsireiškė: Jokanaanas meldžiasi, o Salomė šoka. Jokanaano dvasia aplekia septynis dangaus šventumus, Salomėja—meldžiasi kunu, judėjime septynių uždangų. Herodas, kurs norėjo nužudyti vaikelį Kristų, Salomei prašant, liepia nužudyti ir Jokanaaną, o vėliau—ir pačią Salomėją.

Lieka dar paminėti apie *Salomėjos* parašymą. Daugelis sako, buk *Salomė* pavogta iš Flaubert'o ir Maeterlincko. Patsai Wilde į tą šiaip atsako: kada aš matau didelę tulpę su keturiais lapais, aš noriu išauginti tokią-pat su penkiais lapais, bet-gi kiti gali auginti panašią tik su trejais lapais. *V. Stepukas.*